

การเมืองเสื้อสีกับการศึกษาขบวนการโต้กลับ ตามจารีตการศึกษาขบวนการ ทางสังคมและการเมือง

The Colored-shirt Politics and the Study of
Counter-movement in the Tradition of Social
and Political Movement Study

เอกพลณัฐ ณัฐพัทธนันท์

Ekkapollanut Natthaphatthanunth

บทคัดย่อ

งานวิชาการที่ผ่านมา นอกจากจะไม่ให้ความสำคัญต่อการแยกความแตกต่างระหว่าง “ขบวนการ” กับ “ขบวนการโต้กลับ” แล้ว ยังมีความสับสนในการให้นิยามของคำทั้งสองดังกล่าวด้วย บทความชิ้นนี้จึงมุ่งหวังที่จะตั้งข้อเสนอละเอียดในประเด็นแนวคิดดังกล่าว เพื่อเพิ่มความกระจ่างในการศึกษา “ขบวนการ” และ “ขบวนการโต้กลับ” ตามแนวทางการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมและการเมืองให้มีมากยิ่งขึ้น โดยอาศัยกรณีศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองของขบวนการเสื้อสีต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นท่ามกลางความขัดแย้งในช่วงการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองครั้งสำคัญเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ ในการยืนยันความถูกต้องของข้อเสนอและข้อถกเถียงดังกล่าว โดยใช้ทั้งระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณและ

* อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม e-mail: ekkapollanut@gmail.com และ Nuttappattanun_E@su.ac.th

เชิงคุณภาพในการศึกษา จากผลการศึกษาพบว่า กลุ่มคนเสื้อแดง “ไม่ใช่” ขบวนการได้กลับของกลุ่มคนเสื้อเหลือง ดังที่รับรู้โดยทั่วไป นอกจากนี้ ผลการศึกษาทำให้สามารถจัดแบ่งประเภทของขบวนการได้กลับที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาดังกล่าวได้ 2 ประเภท คือ **ประเภทแรก** ขบวนการได้กลับที่มีลักษณะของการรวมตัวกันอย่างค่อนข้างอิสระ ไม่มีลำดับขั้นการบังคับบัญชา ดังเช่นกรณีของขบวนการมวลชนเสื้อเหลือง และ **ประเภทที่สอง** ขบวนการได้กลับที่มีลักษณะการจัดตั้งอย่างมีลำดับขั้นการบังคับบัญชาโดยฝ่ายรัฐ ดังเช่นกรณีของขบวนการมวลชนเสื้อน้ำเงิน โดยบทความนี้ได้ใช้การนิยามความหมายของขบวนการได้กลับเชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ดังนั้น ขบวนการทางสังคมในที่นี้คือขบวนการมวลชนประชาธิปไตย และขบวนการได้กลับคือขบวนการปฏิบัติประชาธิปไตย

คำสำคัญ: ขบวนการ, ขบวนการได้กลับ

Abstract

The scholars in the past had largely overlooked the definitions of terms, which led to their confusion and failure to distinguish the differences between movements and counter-movements. Through the case study of the colored-shirt movements arising from the conflicts in the crucial political period, this article aims to engage in the academic debate and elucidate the understanding of movements and counter-movements from the social and political perspectives. With both quantitative and qualitative approaches, this article argues that the red shirts movement is “not” a counter-movement of the yellow shirts movement. Moreover, from my findings, the counter-movements in this transitional period can be classified into two types. Type I refers to the quite freely assembling counter-movements (the Yellow Shirts movement) and Type II refers to the hierarchical counter-movements, which are well organized by the state (the Blue Shirts movement). This article defines the term “counter-movements” relating to the concept about “social change”. Hence, at this point, the social movement is “the democratic movement” and the counter-movement is “the anti-democratic movement”.

Keywords: Movement, Counter-movement

บทนำ:

ขบวนการเสื้อสีกับจารีตการศึกษาขบวนการได้กลับ

การทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการเมืองในปัจจุบัน สามารถทำได้ โดยผ่านมุมมองการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ขบวนการ และขบวนการได้กลับ จากกรณีศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดง ช่วงปี พ.ศ.2549-2553 (เอกพลณัฐ ณัฐพิทักษ์, 2556ก; 2556ข) กล่าวคือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมืองจากอิทธิพลของลัทธิเสรีนิยมใหม่ (Neoliberalism) ที่เข้ามาในไทย และแสดงบทบาทอย่างมากต่อแนวคิดการปฏิรูปการเมือง ที่เกิดขึ้นภายหลังจากช่วงพฤษภาทมิฬ พ.ศ.2535 เป็นต้นมา จนมาได้ข้อยุติ ณ เวลานั้น ปรากฏออกมาเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2540 และการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ หลังวิกฤตต้มยำกุ้ง ความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในเชิงโครงสร้างดังกล่าว ได้เปิดช่องทางให้ทักษิณ ชินวัตร และพรรคไทยรักไทย สามารถยึดครองอำนาจทางการเมือง ได้สำเร็จพร้อมกันนั้น การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างต่างๆ ดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านส่วนใหญ่ในชนบทด้วยเช่นกัน เพราะการกระจายอำนาจทางการเมืองจากการปกครองส่วนกลางลงสู่ท้องถิ่น ได้ทำให้ผู้คนเหล่านี้มีความผูกพันกับการเมืองแบบเลือกตั้ง และได้รับผลประโยชน์อย่างแท้จริงจากนโยบาย “ประชานิยม” ดังนั้นมวลชนกลุ่มนี้จึงเป็นผู้สนับสนุนพรรคการเมืองของทักษิณอย่างเหนียวแน่น และก่อตัวเป็นขบวนการมวลชนที่มีลักษณะก้าวหน้า (progressive social movement) โดยมีเป้าหมายเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น และต้องการขจัดโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่ไม่เป็นธรรมสำหรับพวกเขา ซึ่งในเวลาต่อมาได้พัฒนาเป็น “มวลชนเสื้อแดง” นั่นเอง คนกลุ่มนี้คือคนกลุ่มใหม่ ซึ่งถูกจัดฐานะว่าเป็น “ชนชั้นกลางระดับล่าง” ที่เติบโตขึ้นมาหลังยุค 2540 และได้เริ่มเข้ามามีส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศไทย ซึ่งตลอดช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา เคยตกอยู่ในมือของคนอีกกลุ่มหนึ่ง ที่มีสมาชิกส่วนใหญ่เป็นชนชั้นกลาง และชนชั้นนำในเมือง ซึ่งเติบโตมาพร้อมกับการพัฒนาเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่ดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ คนกลุ่มหลังนี้

คือผู้ที่ไม่พึงพอใจต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในทิศทางดังกล่าว และต้องการหวนย้อนคืนสู่ช่วงเวลาที่เราเคยได้รับผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง เจกเช่นที่เคยเป็นมา ในระยะเวลาต่อมา พวกเขาได้รวมตัวเป็นกลุ่มมวลชนผู้ต่อต้านทักษิณและพรรคไทยรักไทย (รวมถึงพรรคพลังประชาชน และพรรคเพื่อไทย ในเวลาต่อมา) โดยมีลักษณะเป็นขบวนการอนุรักษ์นิยมใหม่ (neoconservative social movement) ในรูปของ “มวลชนเสื้อเหลือง” (รวมถึงกรณีของมวลชนเสื้อหลากสี ที่เกิดขึ้นหลังจากนั้น ในปี 2553) ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ซึ่งได้รับอิทธิพลสำคัญจากลัทธิเสรีนิยมใหม่ ได้ก่อให้เกิดกลุ่มพลังทางสังคมกลุ่มใหญ่ที่สุดจำนวน 2 กลุ่มด้วยกัน ภายในรัฐเสรีนิยมใหม่ของไทย คือ กลุ่มมวลชนเสื้อแดงและมวลชนเสื้อเหลือง โดยกลุ่มแรกกลายเป็นมวลชนประชาธิปไตย และกลุ่มหลังเป็นมวลชนปฏิปักษ์ประชาธิปไตย ที่ต่างก็มีพลังมากพอ ๆ กัน (เอกพลณัฐ ธีรวิทย์พันธ์, 2556: 44-49)

เหตุการณ์รัฐประหาร วันที่ 19 กันยายน 2549 ได้กลายเป็นหมุดหมายสำคัญของการเป็นจุดเริ่มต้นการศึกษาขบวนการได้กลับ ซึ่งเกิดขึ้นจาก “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ขบวนการ และขบวนการได้กลับ” ดังที่จะนำเสนอในบทความชิ้นนี้ เนื่องจากเหตุการณ์นี้ได้ทำให้เกิดแสดงทางการเมืองต่างๆ ที่อยู่ภายในรัฐเสรีนิยมใหม่ของไทย ออกมาปรากฏตัวอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่

ตัวแสดงแรก คือ ขบวนการมวลชนประชาธิปไตยเสื้อแดง ซึ่งอยู่ในลักษณะของเครือข่ายที่หลากหลาย ไม่ได้เป็นหนึ่งเดียวกัน ดังเห็นได้จากกลุ่มคนเสื้อแดงระดับท้องถิ่นที่มีบทบาทสูง ตัวอย่างเช่น กลุ่มรักเชียงใหม่'51 กลุ่มคนรักอุดรฯ เป็นต้น ถึงแม้ว่าในระดับชาติจะมีการรวมตัวกันเป็น *แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการ (นปช.)* ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็น *แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.)*

ตัวแสดงที่สอง ขบวนการมวลชนปฏิปักษ์ประชาธิปไตยเสื้อเหลือง ที่มีลักษณะการรวมตัวกันจากเครือข่ายที่หลากหลาย ด้วยจุดมุ่งหมายที่จะฟื้นฟูและดำรงรักษาระเบียบสังคมที่มีอยู่เดิมก่อนยุคทักษิณ

และ**ตัวแสดงที่สาม** คือ เครือข่ายสถาบันกษัตริย์ (network monarchy) ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มบุคคลชั้นสูงของสังคม ซึ่งอยู่ในแวดวงสถาบันกษัตริย์ ซึ่งมีอยู่หลากหลายแวดวง รายล้อมสมาชิกพระราชวงศ์ และในหน่วยงานสำคัญต่าง ๆ ที่มีส่วนเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับสถาบันกษัตริย์ (McCargo, 2005) การเคลื่อนไหวต่อสู้ของแต่ละฝ่ายอันก่อให้เกิดผลกระทบซึ่งกันและกัน ดังที่ผู้เขียนเรียกว่า *“ปฏิสัมพันธ์”* ในที่นี้ ต่างก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างรัฐของไทย ผลการต่อสู้ระหว่างฝ่ายต่าง ๆ ในช่วงเวลานี้ นอกจากจะเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นว่าอำนาจของทุนนิยมเสรีนิยมใหม่จะทำงานได้มากน้อยเพียงใดภายในรัฐไทยแล้ว ยังเป็นการจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางสังคมและการเมืองขึ้นมาใหม่ เพื่อกำหนดตำแหน่งแห่งที่ของตัวแสดงแต่ละฝ่ายดังกล่าวว่าจะมีสถานะทางสังคมและบทบาทเปลี่ยนแปลงไปเป็นเช่นใด เมื่อผ่านพ้นช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านครั้งสำคัญของรัฐไทยในเวลาอีกไม่นานนี้

เมื่อพิจารณากรณีการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดง ภายใต้กรอบการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ สามารถสรุปได้ว่า การเคลื่อนไหวของขบวนการมวลชนประชาธิปไตยเสื้อแดง ซึ่งเริ่มต้นจากการชุมนุมประท้วงตามสิทธิทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยใช้ข้อเรียกร้องที่มุ่งต้องการให้เกิดการยุบสภาและเลือกตั้งใหม่ของรัฐบาลอภิสิทธิ์ได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การเรียกร้องให้เกิด *“ความยุติธรรมทางสังคม”* ด้วยการปรับโครงสร้างทางสังคมและการเมืองที่สำคัญ เพื่อให้เกิดการจัดสรรทรัพยากรขึ้นใหม่ อันนำมาสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม ดังเช่น การเรียกร้องให้ยกเลิก 2 มาตราฐาน การโค่นอำมาตย์ ฯลฯ ซึ่งมีแนวโน้มไปสู่การเป็นขบวนการปฏิวัติมวลชนที่เริ่มมีการเคลื่อนไหวแบบสุดขั้ว (เอกพลณัฐ ญัฐพัตถนันท์, 2557) ได้ทำให้รัฐบาลใช้มาตรการรุนแรงเข้าปราบปรามโดยอาศัยมายาคติที่สำคัญและฝังแน่นอยู่เดิมในสังคมเป็นเครื่องมือ ในการสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐบาล โดยแอบอิงพระบารมีของสถาบันกษัตริย์ซึ่งหยั่งรากลึกอยู่ในสังคมมาเป็นระยะเวลานาน การทำให้ฝ่ายมวลชนเสื้อแดงกลายเป็นผู้ที่ไม่รักชาติและไม่จงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์ ได้ส่งผลให้เกิดการลดทอนคุณค่าความเป็นมนุษย์ของคนเสื้อแดงในสายตาของคู่ปรปักษ์ การเคลื่อนไหวต่อสู้กัน

ระหว่างขบวนการมวลชนเสื้อแดงกับขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองในฐานะขบวนการได้กลับ ได้ทำให้เกิดผลลัพธ์สำคัญ คือ

ประการแรก การดำรงรักษาความไม่เท่าเทียมทางสังคม เนื่องจากการเกิดขึ้นของขบวนการมวลชนเสื้อแดง มีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การเปลี่ยนแปลงสังคม โดยอาศัยการเมืองแบบเลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย และการสร้างความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งทำให้เกิดการทำลายต่อโครงสร้างอำนาจของรัฐโดยตรง พวกเขาจึงถูกต่อต้านจากเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ ในฐานะของผู้ที่มีส่วนสำคัญในการช่วงชิงการครองอำนาจนำ (hegemony) ภายในรัฐ ซึ่งก้าวเข้าสู่เวทีความขัดแย้งทางการเมืองอย่างเต็มตัว และขบวนการมวลชนเสื้อเหลือง ที่มีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่การต่อต้านการเปลี่ยนแปลงสังคม ตามแนวทางของขบวนการมวลชนเสื้อแดง ปฏิสัมพันธ์จากการเคลื่อนไหวของทั้ง 3 ฝ่ายดังกล่าว ได้ทำให้เป้าหมายที่วางไว้ของกลุ่มคนเสื้อแดงไม่บรรลุผลสำเร็จ แม้ว่าฝ่ายรัฐบาลอภิสิทธิ์จะออกนโยบายแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำและตั้งคณะกรรมการปรองดองแห่งชาติ แต่ก็ไม่ได้ส่งผลต่อการปรับโครงสร้างอำนาจที่สำคัญของรัฐจริง ๆ ความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมจึงยังคงอยู่ต่อไป

ประการที่สอง การสร้างเสถียรภาพของสถานการณ์ทางการเมือง ขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองมีบทบาทสำคัญ ในการถ่วงดุลอิทธิพลที่เกิดจากการเคลื่อนไหวของขบวนการเสื้อแดง ทำให้การเปลี่ยนแปลงสังคมไม่อาจเกิดขึ้นได้สำเร็จ ดังเห็นได้จากการจัดชุมนุมประท้วงของขบวนการเสื้อเหลือง คู่ขนานกับการจัดชุมนุมใหญ่ของขบวนการมวลชนเสื้อแดงในหลาย ๆ ครั้ง ในยุคของรัฐบาลอภิสิทธิ์ ปี พ.ศ.2552 และ 2553 ซึ่งปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น ก็คือการสร้างเสถียรภาพทางการเมืองให้กับรัฐนั่นเอง

และประการที่สาม การสร้างความมั่นคงขึ้นใหม่ให้กับรัฐ การปราบปรามการชุมนุมของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยขับไล่เผด็จการ (นปก.) หรือแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ (นปช.) ด้วยการใช้อำนาจทหารพร้อมอาวุธ รวมถึงการบังคับใช้กฎหมายหมิ่นพระบรมเดชานุภาพ (ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112) อย่างเคร่งครัด ได้กลายเป็นกลไกทางการเมืองที่สำคัญในการสร้าง

ความมั่นคงให้กับรัฐขึ้นมาใหม่ในด้านหนึ่ง อีกด้านหนึ่งก็กวาดล้างหรือควบคุมเครือข่ายแนวร่วมต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่นของขบวนการเสื้อแดง เช่น เครือข่ายวิทยุชุมชน โรงเรียนการเมือง ฯลฯ เพื่อไม่ให้ทำการปลุกระดมมวลชนขึ้นมาท้าทายอำนาจรัฐอีก นอกจากนี้ยังพยายามใช้นโยบายเยี่ยวยาผู้ประสบภัยจากการชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดง เพื่อไกล่เกลี่ยปัญหาความขัดแย้งแตกแยกภายในรัฐที่เริ่มหยั่งรากลึกมากขึ้น และขยายตัวไปอย่างมากในระดับท้องถิ่นของพื้นที่ต่างจังหวัด

จากผลลัพธ์ของปฏิสัมพันธ์จากการเคลื่อนไหวของตัวแสดงทั้ง 3 ฝ่าย ดังกล่าว ได้เชื่อมโยงให้เห็นว่า การเคลื่อนไหวของขบวนการมวลชนเสื้อแดง มีความสัมพันธ์โดยตรงต่อการปรับเปลี่ยนโครงสร้างบางส่วนภายในรัฐ เพื่อลดทอนการทำลายจากขบวนการมวลชนเสื้อแดงโดยอาศัยการแสดงบทบาทของขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองที่ออกมาเคลื่อนไหวถ่วงดุลอิทธิพลของขบวนการมวลชนเสื้อแดง ไม่ให้บรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างรากฐานทางสังคมได้ ขณะเดียวกัน การตอบโต้การเคลื่อนไหวของขบวนการมวลชนเสื้อแดงโดยฝ่ายรัฐที่ปรากฏออกมา ในรูปของการใช้กำลังเข้าปราบปรามสลายการชุมนุมของขบวนการมวลชนเสื้อแดง ก็ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการมวลชนเสื้อแดง ดังเช่น การพยายามแสดงให้สาธารณชนเห็นว่า ขบวนการมวลชนเสื้อแดง ถอยห่างจาก “ทักษิณ” มากขึ้น การผลักดันประเด็นปัญหาของมวลชนโดยรวม มากขึ้นกว่าเดิมที่เคลื่อนไหวในประเด็นซึ่งเป็นผลประโยชน์ของทักษิณโดยตรง การปลูกฝังอุดมการณ์ประชาธิปไตยผ่านโรงเรียนการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดง เพื่อให้มวลชนของตนตระหนักรู้และมีความผูกพันกับการเคลื่อนไหวเพื่อประชาธิปไตยของขบวนการ ฯลฯ (เอกพลณัฐ ญัฐพัถรนนท์, 2556ก: 417-475) ในขณะที่ขบวนการมวลชนเสื้อเหลือง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างโอกาสทางการเมืองในการเคลื่อนไหวของขบวนการมวลชนเสื้อแดง ในรูปของกลไกประเภทภัยคุกคามตามแนวคิดของ McT² (มาจากชื่อย่อของนักวิชาการ 3 คน คือ Doug McAdam, Sydney Tarrow และ Charles Tilly) ในงานที่ชื่อว่า *Dynamics of Contention* (McAdam, Tarrow and Tilly, 2001) ก็ได้รับผลกระทบจากการเคลื่อนไหวของมวลชนเสื้อแดงเช่นกัน ดังเห็นได้จากการปรับเปลี่ยนแนวทางการเคลื่อนไหว การใช้ประเด็นการเคลื่อนไหวที่หลากหลาย ดังเช่นประเด็นเรื่อง

สิทธิมนุษยชน การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การทุจริตคอร์รัปชันของนักการเมือง ฯลฯ เพื่อระดมมวลชนของเครือข่ายแนวร่วมต่าง ๆ ให้หลากหลายมากขึ้น แม้ว่าประเด็นความคิดหลักของขบวนการจะยังคงเป็นเรื่องการอ้าง “ความจงรักภักดีต่อสถาบันกษัตริย์” เมื่อกลุ่มผู้มีแนวคิดนิยมเจ้า สามารถยึดกุมความคิดในหมู่แกนนำขบวนการเสื้อเหลืองได้สำเร็จ (เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และเควิน ฮิววิตัน, 2552; เอกพลณัฐ ญัฐพิทักษ์นันท์, 2556ก: 330-348; เอกพลณัฐ ญัฐพิทักษ์นันท์, 2556ข: 44-49)

ผู้เขียนได้แบ่งการนำเสนอหัวข้อหลักของบทความขึ้นนี้ออกเป็น 3 ส่วน โดยเริ่มจากการทบทวนวรรณกรรมของงานวิชาการระดับสากลในยุคบุกเบิก (ช่วงปลายคริสต์ทศวรรษที่ 1970s) ซึ่งทำการศึกษาขบวนการได้กลับตามแนวการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมและการเมือง เพื่อทำให้มองเห็นภาพรวมขององค์ความรู้ในระดับเบื้องต้นที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ผู้เขียนจะนำเสนอต่อไป ในบทความชิ้นนี้ในประเด็นที่ว่าด้วยการเกิดขึ้นของขบวนการได้กลับในปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางการเมือง “ระยะเปลี่ยนผ่าน” ของไทย ซึ่งจะเป็นหัวข้อที่ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นถึงข้อถกเถียงว่าเพราะเหตุใดจึงไม่เห็นด้วยกับการมองว่า ขบวนการมวลชนเสื้อแดงเป็นขบวนการได้กลับ เฉกเช่นเดียวกับที่งานวิจัยโดยทั่วไปนำเสนอ และหัวข้อหลักส่วนสุดท้ายของบทความนี้ จะเป็นการนำเสนอการศึกษาขบวนการเสื้อเหลืองในฐานะ “ขบวนการได้กลับ”

งานยุคบุกเบิกการศึกษาขบวนการได้กลับตามแนวการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมและการเมือง

ขบวนการได้กลับถือเป็นองค์ประกอบสำคัญอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับขบวนการทางสังคม แต่การศึกษาขบวนการทางสังคมที่ผ่านมาที่ปรากฏในสังคมไทย ยังคงละเลยที่จะกล่าวถึงบทบาทและพัฒนาการของขบวนการได้กลับ โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นในฐานะของขบวนการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สาเหตุประการหนึ่งที่ทำให้การศึกษาประเด็นดังกล่าวไม่ปรากฏในแวดวงวิชาการอย่างกว้างขวาง เป็นเพราะที่ผ่านมานักวิชาการด้านขบวนการทางสังคมโดยทั่วไปไม่ได้มองว่าขบวนการกับขบวนการได้กลับ

มีความแตกต่างกัน จึงยังไม่มีกรอบแนวคิดที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์ขบวนการได้กลับอย่างเป็นระบบโดยเฉพาะ ซึ่งแน่นอนว่าบทความชิ้นนี้ก็ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่ยิ่งใหญ่ว่าจะต้องนำไปสู่ข้อเสนอแนวคิดใหม่ในการวิเคราะห์ขบวนการได้กลับ เพราะด้วยข้อจำกัดที่มีอยู่ทั้งด้านสติปัญญาและเวลา ผู้เขียนจึงทำได้เพียงแค่ทำให้ผู้อ่านเห็นถึงแง่มุมต่างๆ ในการศึกษาขบวนการได้กลับในอดีต และหวังว่าบทความชิ้นนี้จะประโยชน์ในการต่อยอดความคิดของผู้อ่านที่สนใจการศึกษาเรื่องนี้ได้บ้าง

การศึกษาขบวนการได้กลับ เริ่มได้รับความสนใจมากขึ้นและเริ่มมีความพยายามที่จะศึกษาประเด็นดังกล่าวอย่างเป็นระบบ ดังที่ปรากฏขึ้นในงานวิชาการชิ้นสำคัญช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1970s เป็นต้นมา โดยการศึกษาขบวนการได้กลับในช่วงเริ่มต้น มีการให้คำนิยามเอาไว้เชื่อมโยงกับเรื่องการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งเป็นเป้าหมายของขบวนการทางสังคมหนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ด้วยกระแสการศึกษาขบวนการทางสังคมตามแนวคิดการเมืองของการต่อสู้ (contentious politics) ที่ให้ความสำคัญกับเรื่องยุทธวิธีการเคลื่อนไหว ปัจจัยที่นำมาสู่ความสำเร็จและความล้มเหลวของขบวนการเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้น ซึ่งกลายเป็นแนวทางการศึกษาที่นิยมใช้ในปัจจุบัน ได้ทำให้การศึกษาขบวนการและขบวนการได้กลับที่เคยถูกนิยามเชื่อมโยงกับเรื่องเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) ถูกละเลยไป ดังเห็นได้จากการมองว่า “ขบวนการทางสังคม” คือปรากฏการณ์ที่เกิดจากการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลเข้าเป็นผู้กระทำร่วมกัน (collective actor) โดยมีเป้าหมายบางอย่างร่วมกัน เพื่อแสดงการท้าทาย การต่อต้าน/ขัดขืน หรือการทำการเรียกร้องต่อเจ้าหน้าที่รัฐผู้ถือครองอำนาจ และ/หรือความเชื่อต่าง ๆ ทางวัฒนธรรม (cultural beliefs) (Goodwin and Jasper, 2003: 3) จากนิยามความหมายในลักษณะดังกล่าว ได้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาขบวนการได้กลับ เพราะคำนิยาม “ขบวนการได้กลับ” นั้นจะเชื่อมโยงกับการมองขบวนการทางสังคมโดยการมองขบวนการได้กลับที่นิยมใช้ในปัจจุบัน ถูกลดทอนเรื่องเป้าหมายการเคลื่อนไหวซึ่งเชื่อมโยงกับเรื่องการยับยั้ง/ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมให้เหลือเพียงแค่ลำดับการเกิดขึ้นก่อน-หลังของขบวนการเป็นสำคัญ ดังนั้นขบวนการได้กลับจึงถูกอธิบายในลักษณะของขบวนการที่เกิดขึ้นทีหลัง โดยไม่สนใจ

ว่าขบวนการดังกล่าวจะมีลักษณะก้าวหน้า มุ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขนาดใหญ่ หรือเป็นในลักษณะอนุรักษ์นิยม เพื่อรักษาโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเดิมเอาไว้ ดังที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

งานวิชาการชิ้นสำคัญที่บุกเบิกการศึกษาขบวนการโต้กลับ ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวถึง คืองานของ Tahi L. Mottl (1980) ซึ่งถือเป็นงานวิชาการชิ้นแรกๆ ที่พยายามเสนอแนวการวิเคราะห์ขบวนการโต้กลับอย่างเป็นระบบ โดยมองว่าขบวนการโต้กลับเป็นตัวแสดงสำคัญตัวหนึ่งที่เป็นรูปธรรมของกระแสความคิดในสังคมของคนกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นมาเพื่อโต้แย้ง ต่อต้าน หรือปะทะกับกระแสความคิดใหม่ๆ ของคนกลุ่มอื่นๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อยับยั้งมิให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไปตามกระแสความคิดใหม่ๆ ของคนกลุ่มนั้นๆ ซึ่ง Mottl เรียกปฏิสัมพันธ์ที่มีต่อกันของกระแสความคิดของคนทั้งสองกลุ่มซึ่งก่อตัวเป็นขบวนการและขบวนการโต้กลับว่าเป็น “กระบวนการวิภาษวิธีแบบต่อเนื่อง” (continuous dialectic) ของปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม งานของ Mottl ชิ้นนี้ได้รวบรวมเอาแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขบวนการโต้กลับในอดีต มาสร้างเป็นกรอบการวิเคราะห์ขบวนการโต้กลับ โดยเริ่มต้นจากงานเขียนที่ชื่อว่า *The Vendée* ของ Charles Tilly (1964) ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาขบวนการโต้กลับการปฏิวัติ (counter revolution) ในฝรั่งเศส ช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 โดยชี้ให้เห็นว่าปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของสังคม อันเป็นผลสืบเนื่องจากการพัฒนาอุตสาหกรรมและการสร้างความเป็นเมือง ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสังคม (Mottl, 1980: 620-621)

แนวคิดต่างๆ ที่ Mottl ได้จากการประมวลงานของนักคิดในอดีต ได้นำมาสู่อธิบายสำหรับตัวเขาว่า “ขบวนการโต้กลับ” ก็คือขบวนการที่มีแนวโน้มไปในทางต่อต้านการทำลายจากเบื้องล่าง โดยขบวนการทางสังคมที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมที่ดำรงอยู่เดิม ดังตัวอย่างเช่น ขบวนการต่อต้านคนผิวสี ที่เรียกว่า “Ku Klux Klan” ขบวนการเผด็จการฝ่ายขวา (ขบวนการนาซีในเยอรมนี และขบวนการฟาสซิสต์ในอิตาลี) ซึ่งนิยาม “ขบวนการโต้กลับ” ในลักษณะดังกล่าวของ Mottl ยังสามารถพบได้จากงานบุกเบิกชิ้นสำคัญอีกชิ้นหนึ่งของ

Mayer N. Zald (1979) ที่ศึกษาขบวนการฝ่ายขวา (right-wing movements) ที่กำลังเติบโตขึ้นในสหรัฐอเมริกา ดังเช่น ขบวนการต่อต้านสิทธิพลเมือง ขบวนการต่อต้านการทำแท้ง ในฐานะของตัวอย่างขบวนการโต้กลับ ซึ่ง Zald มองว่า ขบวนการโต้กลับนั้นเติบโตขึ้นมาโดยอาศัยแรงกระตุ้นจากการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมรูปแบบต่าง ๆ ที่มุ่งหวังจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเล็งเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวดังกล่าวของขบวนการทางสังคมนั้น ๆ จะก่อให้เกิดผลกระทบที่เป็นอันตราย (harmful effects) ต่อผลประโยชน์และความมั่นคงของสถานภาพด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่เดิมของตัวพวกเขาได้ ในงานชิ้นนี้ Zald พยายามชี้ให้เห็นว่า การศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการกับขบวนการโต้กลับ เป็นหนึ่งในประเด็นหลัก ๆ ที่ทฤษฎีขบวนการทางสังคมควรได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น ดังที่เขาได้ตั้งคำถามสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขบวนการโต้กลับและการสร้างกรอบแนวคิดในการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการ-ขบวนการโต้กลับอย่างคร่าว ๆ จำนวนหนึ่งเอาไว้ ดังเช่น การระดมทรัพยากร ตำแหน่งแห่งที่ในโครงสร้างทางสังคม และความสัมพันธ์ที่มีต่อเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น ดังนั้น ในความคิดของ Mottl ขบวนการกับขบวนการโต้กลับจะมีความขัดแย้งกัน เนื่องจากมีจุดยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และวิถีชีวิตทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน แต่คุณูปการสำคัญของ Mottl นอกเหนือจากการสร้างคำนิยามขบวนการโต้กลับ ดังที่ผู้เขียนกล่าวถึง ก็คือการมองว่า “รัฐ” เป็นองค์ประกอบสำคัญในการวิเคราะห์พลวัตของการต่อสู้ระหว่างขบวนการกับขบวนการโต้กลับ เพราะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวของขบวนการทั้งสองดังกล่าว จะปรากฏให้เห็นในรูปของการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจภายในรัฐ หรือหน่วยการปกครองหนึ่ง ๆ (intragovernmental power struggle) ที่เกิดขึ้นจากผู้มีอำนาจหลากหลายระดับภายในรัฐ (Mottl, 1980: 621-622) ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว จะมีชนชั้นนำภายในรัฐที่มีอำนาจอยู่เดิมเป็นแกนนำของขบวนการโต้กลับ (Pichardo, 1995: 21-49) เพื่อต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในสังคม รวมถึงเพื่อรักษาอำนาจของตนที่จะถูกคุกคามจากการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นด้วย (Mottl, 1980: 626)

ท้ายที่สุด Mottl ได้นำเสนอว่า ผลที่จะตามมาจากการเคลื่อนไหวของ ขบวนการโต้กลับ สามารถแบ่งได้ 3 ประการ อันได้แก่

ประการแรก ความไม่เท่าเทียม (Inequality): ด้วยเหตุที่ขบวนการโต้กลับมี จุดมุ่งหมายที่จะธำรงรักษาสถานะดั้งเดิมไว้ ดังนั้นการเคลื่อนไหวของพวกเขาจึง ไม่ได้นำมาสู่ผลลัพธ์โดยเฉพาะที่อยู่ในรูปของการจัดสรรทรัพยากรใหม่ (redistribute resources) อันจะนำมาสู่การลดทอนความไม่เท่าเทียมทางสถานภาพทางสังคม และกฎระเบียบ/แบบแผนการประพฤติปฏิบัติที่มีอยู่

ประการที่สอง การสร้างเสถียรภาพของสถานการณ์ (Stabilization of the Situation): ขบวนการโต้กลับ (แม้จะไม่บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ของตน) จะประสบความสำเร็จในการก่อให้เกิดเสถียรภาพในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ตามจุดมุ่งหมายของขบวนการทางสังคมอย่างน้อยชั่วขณะหนึ่ง (เปรียบเสมือน การถ่วงเวลาของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเอาไว้ ไม่ให้ไปสู่เป้าหมาย ของขบวนการทางสังคม) เพราะขบวนการโต้กลับจะนำมวลชนที่ไม่ได้เข้าร่วม เคลื่อนไหวกับขบวนการฝ่ายตรงข้ามมาถ่วงดุลการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นเอาไว้ ซึ่งสำหรับพวกนักการเมืองและผู้บริหารแล้ว สิ่งนี้ก็คือการสร้างเสถียรภาพให้กับ สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนั่นเอง

และ*ประการสุดท้าย การสร้างความมั่นคงขึ้นใหม่ให้กับอำนาจของระบบ ราชการ/องค์กรที่ใช้อำนาจในการปกครอง (Reconsolidation of Bureaucratic Authority):* ขบวนการโต้กลับมักจะสร้างความมั่นคงขึ้นมาใหม่ให้กับระบบราชการ/ องค์กรที่ใช้อำนาจในการปกครอง เพื่อให้ทำหน้าที่รักษาระเบียบในสังคม ซึ่งได้รับ ผลกระทบจากสภาวะการเกิดผู้อ้างอำนาจอันชอบธรรมในการปกครองขึ้นมาสอง ขั้วอำนาจ (dual authority) อันได้แก่ ฝ่ายชนชั้นนำเก่า (old elites) ฝ่ายขบวนการใหม่ (new movement) และฝ่ายขบวนการโต้กลับ (counter-movement) ซึ่งทั้ง 2 ฝ่ายดังกล่าว มีผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน จึงจำเป็นต้องมีการสร้างกลไกใหม่ ที่มีอำนาจในระดับที่สูงขึ้นเพื่อให้เกิดความมั่นคงในระบบการเมืองอีกครั้ง (Mottl, 1980: 629-630)

ความพยายามในการขยับขยายและสร้างความชัดเจนในการศึกษา ขบวนการโต้กลับที่มีอยู่ได้เกิดขึ้น เมื่อ Clarence Y. H. Lo (1982) ได้โต้แย้งว่า งานวิชาการที่ผ่านมาการใช้คำต่าง ๆ อันได้แก่ คำว่า “ขวาใหม่” (the New Right) “ขบวนการต่อต้าน” (the anti-movements) “ลัทธิอนุรักษนิยมใหม่” (neo-conservatism) และ “ขบวนการโต้กลับ” (counter-movements) ในทางที่สับสน และไม่คงเส้นคงวา (Lo, 1982: 108) ชำร่ายกว่านั้น บรรดางานในอดีตดังกล่าว ยังละเลยความสำคัญของการแยกความแตกต่างระหว่างขบวนการฝ่ายขวา (right-wing movements) กับขบวนการโต้กลับ (counter-movements) เพราะ นิยาม “ขบวนการโต้กลับ” ว่าเป็นขบวนการที่มุ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่เกิดขึ้น ซึ่งถือเป็นการนิยามที่ให้ความหมายกว้างเกินไป (Lo, 1982: 118) เพราะ Lo มองว่าในความเป็นจริง ขบวนการโต้กลับมิได้ทั้งที่ต่อต้านและผลักดันการ เปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่การนิยามขบวนการโต้กลับแบบเดิม กลับทำให้เกิด การเหมารวมขบวนการหลากหลายแบบไว้เป็นพวกเดียวกัน (เป็นฝ่ายขวา) ซึ่งครอบคลุมถึงขบวนการที่ควรจัดเป็นฝ่ายซ้าย ไม่ว่าจะเป็นขบวนการ ด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งต่อต้านมลภาวะ ขบวนการต่อต้านสงคราม ซึ่งต่อต้านนโยบาย ต่าง ๆ ที่รัฐเป็นผู้ริเริ่ม ขบวนการแรงงาน ซึ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จากการพัฒนาทางเศรษฐกิจ เป็นต้น ดังนั้น สำหรับ Lo แล้ว เขาได้ให้นิยาม ขบวนการโต้กลับในงานชิ้นนี้ขึ้นใหม่ว่า มิได้ทั้งในรูปของขบวนการฝ่ายซ้ายและ ขบวนการฝ่ายขวา เพียงแต่ในทศวรรษที่ 20 ของสหรัฐอเมริกา ขบวนการโต้กลับ ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นขบวนการฝ่ายขวาเฉกเช่นเดียวกับประเทศส่วนใหญ่ (Lo, 1982: 118) ข้อเสนอของ Lo ดังกล่าว ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการนิยาม ขบวนการโต้กลับในลักษณะใหม่ 2 ประการ (ซึ่งส่งอิทธิพลมาสู่การนิยามขบวนการ โต้กลับของนักวิชาการในปัจจุบัน) คือ **ประการแรก** การนิยามขบวนการโต้กลับ โดยสัมพันธ์กับขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้น (ไม่จำเป็นต้องมองขบวนการโต้กลับ เป็นขบวนการอนุรักษนิยม หรือเป็นขบวนการฝ่ายขวา เหมือนดังที่นักวิชาการ ในอดีตมอง) **ประการที่สอง** การนิยามขบวนการโต้กลับโดยสัมพันธ์กับลำดับเวลา (การเกิดขึ้นก่อน-หลังของขบวนการและขบวนการโต้กลับ) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่า Lo จะเปิดมุมมองใหม่ของการให้คำนิยามขบวนการโต้กลับ แต่ในบทความชิ้นนี้

ของเขา กลับกล่าวถึงเฉพาะขบวนการโต้กลับที่เป็นฝ่ายขวาซึ่งมีลักษณะอนุรักษ์นิยมในสหรัฐอเมริกา ช่วงยุคคริสต์ทศวรรษที่ 1970s จำนวน 3 ขบวนการ ได้แก่ ขบวนการเพื่อสิทธิที่จะมีชีวิต (the right-to-life movement) ในปี ค.ศ.1973 ขบวนการหยุดแก้ไขกฎหมายให้สิทธิเท่าเทียมกัน (the Stop-Equal-Rights-Amendment movement – Stop-ERA movement) ในปี ค.ศ.1972 และขบวนการต่อต้านการโดยสารรถประจำทาง (the anti-busing movement) ในเมืองบอสตัน (Boston) ปี ค.ศ.1974 ซึ่งขบวนการต่างๆ ดังกล่าว เกิดขึ้นเพื่อต่อต้านการเคลื่อนไหวของขบวนการเพื่อสิทธิการทำแท้ง (the abortion rights movement) ขบวนการสตรีนิยม (the feminist movement) และขบวนการเพื่อสิทธิของพลเมืองผิวดำ (the civil rights movement) ตามลำดับ (Lo, 1982: 108) ขบวนการโต้กลับดังกล่าวข้างต้นถือเป็นขบวนการฝ่ายขวาที่มีการระดมมวลชนมาเป็นสมาชิก มีองค์กรและมีผู้นำของตนเอง ซึ่งต่างจากกลุ่มฝ่ายขวาที่เกิดจากการจัดตั้งของรัฐบาลเพื่อมาควบคุมขบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้น ซึ่งประเด็นนี้ถือเป็นการพยายามแยกประเภทขบวนการโต้กลับของ Lo ขึ้นมา นอกจากนี้ในการนิยามของขบวนการโต้กลับที่ Lo ใช้ ยังหมายความว่ารวมถึงขบวนการที่ต่อต้านขบวนการทางสังคมโดยมักจะใช้ “มายาคติที่ฝังมั่นอยู่ในสังคม” (the “established myths” of society) เป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนและปลุกระดมมวลชน (Lo, 1982: 119) ยิ่งกว่านั้น Lo ยังได้กล่าวถึงพลวัตที่เกิดขึ้นระหว่างขบวนการ-ขบวนการโต้กลับว่า มักเกิดขึ้นจากอิทธิพลของการเปลี่ยนแปลงทางประวัติศาสตร์ในเศรษฐกิจการเมืองของประเทศนั้นๆ ด้วย (Lo, 1982: 120)

ความพยายามดังกล่าวของ Lo ได้ทำให้นิยามของ “ขบวนการโต้กลับ” เริ่มเบี่ยงเบนออกไปจากการมองตัวขบวนการโดยมุ่งเน้นไปที่ “เป้าหมายอันเฉพาะเจาะจงของการเคลื่อนไหว” และ “ความรู้สึกของผู้เข้าร่วมขบวนการ” ซึ่งมี “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม” (social change) เป็นจุดตั้งต้นสำคัญของการศึกษาขบวนการทางสังคมในยุคเริ่มแรก กล่าวคือ ขบวนการทางสังคมจะมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในขณะที่ขบวนการโต้กลับจะมุ่งต่อต้านมิให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม งานของ Lo ถือเป็นงานบุกเบิกขึ้นสำคัญที่ทำให้การศึกษาขบวนการโต้กลับยุคต่อมาหันมาให้ความสำคัญกับการใช้เกณฑ์ “เวลา” ในการ

จัดประเภทว่า ขบวนการใดเป็นขบวนการหรือขบวนการได้กลับ โดยการพิจารณาจากลำดับก่อนหลังของการเกิดขบวนการ ซึ่งผู้เขียนจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญนี้อีกครั้งในภายหลัง เพื่อสร้างเหตุผลโต้แย้ง (argument) ของบทความ ว่าเพราะเหตุใดเราจึงควรมองขบวนการเสื่อมเหลือในฐานะขบวนการได้กลับ

การลดทอนความสำคัญของการมองขบวนการได้กลับที่ในอดีตเคยถูกเชื่อมโยงกับ “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม” (ในลักษณะที่มองว่า ขบวนการทางสังคม คือขบวนการที่มีจุดมุ่งหมายในการทำทลายและเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีอยู่เดิม ขณะที่ขบวนการได้กลับ คือขบวนการที่ต่อต้านไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวขึ้น เพื่อจะได้ธำรงรักษาสถานภาพที่เป็นอยู่ของพวกเขาเอาไว้ ภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมนั้น) ให้เหลือเพียงแค่การจัดลำดับเวลา ก่อน-หลังของการเกิดขึ้นของขบวนการ-ขบวนการได้กลับ ส่งผลกระทบอย่างยิ่งต่อการสร้างแนวการวิเคราะห์ขบวนการได้กลับ เพราะขบวนการได้กลับในทัศนะดังกล่าว ไม่ได้มีความแตกต่างไปจากขบวนการทางสังคมโดยทั่วไป ดังนั้น กรอบการวิเคราะห์ที่ใช้จึงไม่จำเป็นต้องมีลักษณะที่เฉพาะเจาะจงต่อเป้าหมายการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ในระดับโครงสร้างทางสังคมของขบวนการนั้นๆ แต่อย่างใด ดังเห็นได้จากงานวิชาการในระยะต่อมา ที่เริ่มมาให้ความสำคัญกับการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการ-ขบวนการได้กลับ โดยมุ่งเน้นที่การอธิบายเชิงกลไกและกระบวนการที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวรายประเด็นปัญหาของขบวนการทางสังคมหนึ่งๆ (issue-based social movements) ซึ่งในที่นี้ผู้เขียนจะขอลำดับงานชิ้นสำคัญ ที่ถือได้ว่าเป็นต้นแบบการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ-ขบวนการ-ขบวนการได้กลับ นั่นคือ งานของ Mayer N. Zald และ Bert Useem (1982; 2009 [1987]) ที่นำข้อมูลบางส่วนจากการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการต่อต้านพลังงานนิวเคลียร์-ขบวนการสนับสนุนพลังงานนิวเคลียร์ มาสร้างเป็นตัวแบบอธิบายปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแสดงต่างๆ จำนวน 6 ตัวแบบ (Zald and Useem, 1982: 29) ซึ่งทำให้เราเห็นภาพของฝ่ายรัฐว่ามีตำแหน่งแห่งที่อยู่ตรงไหนของปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการ-ขบวนการได้กลับ เพื่อลดความพัวพันของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น จากการที่ฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐซึ่งผูกขาดการใช้อำนาจ

ตามกฎหมาย อาจแสดงบทบาทเป็นขบวนการได้กลับหรือเป็นผู้สนับสนุนขบวนการได้กลับอย่างลับๆ เสียเอง

การศึกษาขบวนการได้กลับในระยะเวลาต่อมา ซึ่งตกอยู่ภายใต้ร่มเงาของการมองขบวนการได้กลับในลักษณะเดียวกับงานของ Lo เป็นการเน้นย้ำให้เห็นว่า แนวการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมและการเมือง ไม่ได้ต้องการสร้างทฤษฎีหลัก (grand theory) ดังเช่นที่ ทฤษฎีแนวมาร์กซิสต์ (Marxism) พยายามแสดงให้เห็น เพราะพวกเขามิเป้าหมายที่เล็กกว่านั้นมาก นั่นคือการพยายามทำสิ่งเล็กๆ ภายใต้อุปกรณ์ทางสังคมหนึ่งๆ ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ด้วยการมุ่งเน้นไปที่การอธิบายกลไกและกระบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวของขบวนการใด ๆ ก็ตาม ดังเห็นได้จากตัวอย่างของงานวิชาการชิ้นต่างๆ ที่เริ่มหันมาศึกษาขบวนการได้กลับในมิตินี้มากขึ้น อันได้แก่ งานของ Richard P. Gale (1986) ที่ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ-ขบวนการ-ขบวนการได้กลับ โดยปรับปรุงทฤษฎีการระดมทรัพยากรให้เหมาะสมกับการศึกษามากยิ่งขึ้น ด้วยการเพิ่มเติมรายละเอียดของทฤษฎีใน 3 ประเด็น (Gale, 1986: 204-205) ดังต่อไปนี้ *ประเด็นแรก* การระบุนิยามขององค์กรของขบวนการทางสังคม (Social Movement Organizations – SMOs) และองค์กรของขบวนการได้กลับ (Counter-Movement Organizations – CMOs) *ประเด็นที่สอง* การจัดแนวทางของหน่วยงานรัฐให้เข้ากับผลประโยชน์ของขบวนการและขบวนการได้กลับ และ*ประเด็นที่สาม* หน่วยงานต่างๆ ของรัฐที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวของขบวนการและขบวนการได้กลับ โดยใช้การวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากการเคลื่อนไหวของขบวนการด้านสิ่งแวดล้อมในสหรัฐอเมริกาเป็นฐานของการสร้างตัวแบบเหล่านี้

งานของ David S. Meyer และ Susanne Staggenborg (1996) ที่ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการกับขบวนการได้กลับ โดยรับอิทธิพลจากทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (the structure of political opportunity) ซึ่งถือว่าเป็นการสร้างแตกต่างจากงานวิชาการก่อนหน้านี้ ที่จะได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) เป็นหลัก Meyer และ

Staggenborg มองว่าขบวนการได้กลับเกิดขึ้นจากเงื่อนไข 3 ประการ คือ *ประการแรก* ขบวนการทางสังคมแสดงให้เห็นว่า (มีโอกาสที่จะ) ประสบความสำเร็จ *ประการที่สอง* ผลประโยชน์ของประชาชนบางส่วนถูกขบวนการทางสังคมคุกคาม *ประการที่สาม* พันธมิตรทางการเมือง (ของฝ่ายขบวนการได้กลับ) ช่วยให้เกิดการระดมของฝ่ายขบวนการได้กลับ

งานชิ้นนี้มีความน่าสนใจอยู่ที่ผู้เขียนพยายามแสดงให้เห็นว่าบทบาทของชนชั้นนำ (elites) ซึ่งเข้ามาเกี่ยวข้องกับขบวนการได้กลับ หรือขบวนการฝ่ายตรงข้ามของขบวนการทางสังคมหนึ่ง ๆ อาจสร้างความอ่อนแอให้กับขบวนการได้กลับที่เกิดขึ้นได้ เพราะขบวนการเหล่านี้มักจะพึ่งพาทรัพยากรของชนชั้นนำมากกว่าทรัพยากรที่ได้จากประชาชนระดับรากหญ้า (grassroots constituencies) ดังนั้น ขบวนการได้กลับดังกล่าวจึงต้องแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการแสดงตัวให้เห็นว่า พวกตนเป็นผู้ปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ สิทธิประโยชน์ หรือค่านิยมทางวัฒนธรรมของสังคม ซึ่งถือเป็นประเด็นที่มีขอบเขตกว้างขวาง ทำให้ขบวนการได้กลับดังกล่าวสามารถระดมผู้ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับความขัดแย้งที่เกิดขึ้น (bystander) เข้ามาสนับสนุนการเคลื่อนไหวของพวกเขาได้จำนวนมาก (Meyer and Staggenborg, 1996: 1639-1640) และงานของ Kenneth T. Andrews (2002) ที่ศึกษาปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นระหว่างขบวนการกับขบวนการได้กลับ โดยพิจารณาจากกรณีการก่อตั้งสถาบันการศึกษาเอกชนที่มีการแบ่งแยกสีผิว (private segregationist academics) ซึ่งเกิดขึ้นตลอดทั่วทั้งบริเวณทางตอนใต้ของสหรัฐอเมริกา หลังจากที่มีคำสั่งศาลเรื่องสิทธิความเท่าเทียมกันของคนผิวสีกับคนผิวขาวในโรงเรียนรัฐบาล (public schools)

อย่างไรก็ตาม ปัญหาสำคัญของการอธิบายขบวนการได้กลับด้วยจารีตมูมมองในลักษณะเดียวกับ Lo ดังกล่าว ได้ทำให้การอธิบายขบวนการได้กลับที่มีเป้าหมายสำคัญเกี่ยวข้องกับการธำรงรักษา/การสร้างเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางสังคมมีปัญหา ดังที่ผู้เขียนจะแสดงให้เห็นข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นกับการศึกษาขบวนการและขบวนการได้กลับ ในปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองใน “ระยะเปลี่ยนผ่าน” ของไทย ซึ่งจะนำเสนอในลำดับต่อไป

การเกิดขึ้นของขบวนการโต้กลับในปรากฏการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองใน “ระยะเปลี่ยนผ่าน” ของไทย

งานของ Mottl ให้คำนิยามของ “ขบวนการโต้กลับ” ว่าหมายถึง ขบวนการที่มีแนวโน้มไปในทางต่อต้านการทำลายจากเบื้องล่าง ที่เกิดขึ้นจากขบวนการทางสังคมที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสภาพสังคมที่ดำรงอยู่เดิม (เอกพลณัฐ ญัฐพัทธนันท์, 2556ก: เชิงอรรถที่ 59 บทที่ 2) นอกจากนี้ ยังมีการเชื่อมโยงขบวนการโต้กลับเข้ากับชนชั้นนำที่มีอำนาจอยู่เดิมภายในรัฐว่าโดยทั่วไปแล้วจะมีส่วนเกี่ยวข้องกัน เพราะบุคคลเหล่านี้จะมีส่วนได้ส่วนเสียกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น ดังนั้น ถ้าหากว่าพวกชนชั้นนำเหล่านั้น (เช่นเดียวกับมวลชนที่เข้าร่วมขบวนการ) มองว่าพวกเขาจะต้องสูญเสียผลประโยชน์อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ก็ย่อมต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในสังคมเพื่อรักษาอำนาจของตนเองที่กำลังถูกคุกคาม หรือจะถูกคุกคามต่อไปในอนาคต (เอกพลณัฐ ญัฐพัทธนันท์, 2556ก: เชิงอรรถที่ 60-62 บทที่ 2)

มุมมองของ Mottl เกิดขึ้นจากมุมมองที่ให้ความสำคัญกับโครงสร้าง (structure) ตามแนวคิดปรัชญาสังคมศาสตร์ ในสำนักสัจนิยม (Realism) ที่เชื่อว่าปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น อาจมีโครงสร้างบางอย่างที่ไม่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่าหลบซ่อนอยู่ และส่งผลให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ ของสิ่งที่เราใช้เป็นหน่วยการวิเคราะห์ (unit of analysis) (เอกพลณัฐ ญัฐพัทธนันท์, 2555: 174-176) ขณะที่ Lo มองว่า การนิยามขบวนการโต้กลับในอดีต ยังคงมีความสับสนและไม่คงเส้นคงวา (เอกพลณัฐ ญัฐพัทธนันท์, 2556ก: เชิงอรรถที่ 65 บทที่ 2) และยังยึดติดกับการมองว่าขบวนการโต้กลับเป็นพวก “ฝ่ายขวา” ดังนั้นเขาจึงแก้ปัญหา นิยามต่างๆ ในอดีตด้วยการเสนอมุมมองว่า ขบวนการโต้กลับสามารถมีได้ทั้งที่เป็นขบวนการที่มุ่งเปลี่ยนแปลงสังคม (ฝ่ายซ้าย) และขบวนการที่มุ่งดำรงรักษาระเบียบสังคมเดิม (ฝ่ายขวา) แม้ว่าในงานของเขาจะนำเสนอแต่กรณีศึกษาของขบวนการฝ่ายขวาก็ตาม (เอกพลณัฐ ญัฐพัทธนันท์, 2556ก: เชิงอรรถที่ 66-68 บทที่ 2)

แนวคิดของ Lo ถือเป็นแนวคิดที่ได้รับความนิยมจากนักวิชาการรุ่นต่อมา เพราะมันช่วยลดทอนปัญหาในการจัดประเภทของขบวนการที่ศึกษาด้วยการวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงกับเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) เหมือนดังเช่นงานวิชาการในอดีต เพราะเกณฑ์ในการแบ่งว่าขบวนการใด คือ “ขบวนการได้กลับ” สามารถลดทอนลงมาได้เหลือเพียงแค่ “ลำดับเวลา” ของการปรากฏขึ้นของตัวขบวนการ กล่าวคือ ขบวนการใดก็ตามที่เกิดขึ้นมาภายหลัง ที่มุ่งต่อต้านขบวนการที่เกิดขึ้นก่อนก็จะถูกมองว่าเป็น “ขบวนการได้กลับ” ของขบวนการดังกล่าว ซึ่งถ้าหากพิจารณาในเชิงปรัชญาสังคมศาสตร์แล้ว แนวคิดดังกล่าวของ Lo ก็คือแนวคิดที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มของนักปฏิฐานนิยม (positivist) ซึ่งเน้นการศึกษาในสิ่งที่สามารถสังเกตเห็นได้ หรือที่เรียกว่า “ประจักษ์นิยม” (empiricism) (เอกพลณัฐ ญัฐพัถรพันธ์, 2555: 172-174)

อย่างไรก็ตาม สำหรับผู้เขียนแล้ว การนิยามลักษณะดังกล่าวของ Lo ก็มีข้อบกพร่องที่สำคัญ ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็น “กัณฑ์ทางความคิด” ที่สำคัญ ซึ่งผู้เขียนจะวิเคราะห์ให้เห็น นั่นคือ

ประการแรก แนวความคิดของ Lo ยึดติดอยู่กับการมองขบวนการว่ามีกลุ่มก้อนเดียวกัน (homogeneous) มีความเป็นเอกภาพ (unity) และให้ความสำคัญกับแก่นนำของขบวนการ เพราะครอบคลุมความคิดดังกล่าว ทำให้เชื่อได้ว่าแก่นนำคือศูนย์กลางของขบวนการ ที่สามารถสั่งการใดๆ ให้ขบวนการปฏิบัติตามก็ได้ ทั้งที่ในความเป็นจริง ขบวนการทางสังคมโดยเฉพาะขบวนการที่เกิดขึ้นโดยอิสระ ไม่มีการจัดตั้งอย่างเคร่งครัด จะเป็นขบวนการที่มีลักษณะของการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายอย่างหลวมๆ มีความแตกต่างหลากหลายในหมู่ของผู้เข้าร่วม (heterogeneous) การเข้าร่วมของมวลชนจึงเกิดจากอารมณ์ ความรู้สึก หรือทัศนคติที่มีร่วมกัน ไม่ได้มีลักษณะเป็นองค์กรที่มีสายการบังคับบัญชาที่แน่นอน ภายใต้คำสั่งของแก่นนำขบวนการ (เอกพลณัฐ ญัฐพัถรพันธ์, 2556) ครอบคลุมคิดเรื่องการมองขบวนการแบบเป็นเอกภาพและเป็นเนื้อเดียวกัน ก่อให้เกิดปัญหาตามมา นั่นคือ

ประการที่สอง แนวความคิดของ Lo ทำให้ละเลยต่อเรื่อง “ประเด็นในการเคลื่อนไหว” เนื่องจากเขาได้ติดป้ายไว้กับขบวนการต่าง ๆ แล้วว่า ขบวนการที่เกิดขึ้นภายหลัง ก็คือ “ขบวนการโต้กลับ” ดังนั้นการมองขบวนการใดเป็นขบวนการโต้กลับ จึงต้องมองภายใต้กรอบเวลาที่ชัดเจน เพราะขบวนการแต่ละขบวนการอาจมีการเคลื่อนไหวด้วยประเด็นที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นประเด็นซึ่งตนเองเป็นผู้ริเริ่มผลักดันโดยไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะโต้กลับขบวนการอื่น และที่เป็นประเด็นซึ่งเกิดจากจุดมุ่งหมายที่ตนเองมีจุดมุ่งหมายที่จะโต้กลับขบวนการอื่น หรืออาจกล่าวในอีกทางหนึ่งว่า ขบวนการทางสังคมใด ๆ ต่างก็สามารถเป็นได้ทั้ง “ขบวนการ” และ “ขบวนการโต้กลับ” ในตัวมันเอง โดยขึ้นอยู่กับจุดมุ่งหมายภายใต้กรอบเวลาหนึ่ง ๆ ดังนั้นถ้าหากทำการศึกษาขบวนการโต้กลับในระยะเวลาที่ยาว ครอบคลุมช่วงเวลาที่ยาวนานหนึ่ง ๆ เคลื่อนไหวด้วยประเด็นและจุดมุ่งหมายที่หลากหลาย จึงทำให้เกิดความสับสนในการนิยามขบวนการโต้กลับในแบบของ Lo เกิดขึ้นดังเห็นตัวอย่างได้จากงานของอุเซนทร์ (2554) (เอกพลณัฐ ญัฐพัชรนันท์, 2556:เชิงอรรถที่ 10 บทที่ 3) ซึ่งศึกษาขบวนการเสื้อแดงในช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ.2549 ถึง 2553 โดยมองว่า ขบวนการเสื้อแดงคือขบวนการโต้กลับของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) แม้ว่าในงานชิ้นนี้จะมีกรกล่าวถึงพัฒนาการของกลุ่มคนเสื้อแดง พุถึงถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น แต่กลับไม่ตระหนักถึงการเชื่อมโยงเรื่องดังกล่าวเข้ากับการนิยามความหมายของ “ขบวนการ” และ “ขบวนการโต้กลับ” เพราะใช้นิยาม “ขบวนการโต้กลับ” ซึ่งติดอยู่ใน “กับดักทางความคิด” ในแบบที่ Lo เฝ้าอยู่ดังกล่าว

ดังนั้น ในบทความชิ้นนี้ผู้เขียนจึงนิยาม “ขบวนการ” และ “ขบวนการโต้กลับ” โดยประนีประนอมแนวคิดทั้งของ Mottl และ Lo เข้าด้วยกันเพื่อให้ได้นิยามที่เหมาะสมกับงานชิ้นนี้ กล่าวคือ ผู้เขียนได้เชื่อมโยงขบวนการเสื้อแดงและขบวนการเสื้อเหลืองเข้ากับเรื่อง “การเปลี่ยนแปลงทางสังคม” ตามความคิดของ Mottl ในส่วนของการนิยามความหมายของขบวนการโต้กลับมากกว่าการมองเพียงแค่ลำดับเวลาการเกิดขึ้นก่อน-หลังของการเป็นขบวนการและขบวนการโต้กลับเฉพาะช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ แบบที่ Lo ใช้ ขณะเดียวกันผู้เขียนก็รับเอาความคิดของ Lo

ที่พูดถึงขบวนการได้กลับว่า บางขบวนการอาจจะมีแนวคิดอนุรักษ์นิยมใหม่ (neoconservative) มุ่งอนุรักษ์ระเบียบทางสังคมแบบเดิม โดยใช้มายาคติที่ตั้งมั่นอยู่ในสังคมเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหวก็ได้ นอกจากนี้ ผู้เขียนยังต้องการนำเสนอว่า ในการศึกษาขบวนการทางสังคมและการเมืองนั้น เราควรให้ความสำคัญกับเรื่องอารมณ์ความรู้สึกของชาวบ้านผู้เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการมากยิ่งขึ้นกว่าการมองภาพรวมของขบวนการ โดยมุ่งเน้นไปที่ตัวแกนนำขบวนการที่ถูกมองว่าเป็นผู้กำหนดทิศทางของขบวนการเหมือนดังเช่นที่เป็นอยู่ [สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมจากการสำรวจความคิดเห็นผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับขบวนการเสื้อเหลืองและเสื้อแดง และการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ขบวนการ และขบวนการได้กลับในทางสถิติ ในงานของเอกพลณัฐ (2556ก: 92-177, 631-686) ซึ่งข้อมูลส่วนนี้จะแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกที่หลากหลายของผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับขบวนการมวลชนทั้งฝ่ายเสื้อเหลืองและฝ่ายเสื้อแดง และเป็นสิ่งที่ยืนยันให้เห็นว่าขบวนการมวลชนที่เกิดขึ้นนั้นมีความหลากหลายอยู่ภายใน ไม่ใช่ขบวนการที่มีความเป็นเอกภาพหรือเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน ดังภาพที่ปรากฏออกสู่สาธารณะผ่านทางสื่อต่าง ๆ ที่มีมุมมองภาพขบวนการที่เกิดขึ้นโดยให้ความสำคัญกับทิศทางการเคลื่อนไหวของขบวนการที่แกนนำหลักเป็นผู้กำหนด] เพราะในความคิดของผู้เขียนนั้น ขบวนการทางสังคมไม่เพียงแต่เป็นการกระทำร่วม (collective action) ในโลกความเป็นจริง ตามคำนิยามที่ยอมรับกันโดยทั่วไปเท่านั้น แต่ผู้เขียนขอทดลองเสนอว่า การกระทำร่วมในลักษณะดังกล่าวยังสามารถขยายขยายออกไปสู่โลกเสมือนจริง ดังเช่น เครือข่ายทางสังคม (social network) หรืออาจอยู่ในรูปของกระแสสังคม กระแสความคิดตามอารมณ์ความรู้สึกที่มีอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า **ขบวนการมวลชนเสื้อแดง** คือขบวนการมวลชนประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง และต้องการให้เกิดสังคมประชาธิปไตยที่มีความยุติธรรมทางสังคม ซึ่งขบวนการมวลชนเสื้อแดงนี้เติบโตขึ้นมาพร้อมกับการเข้ามาสู่อำนาจของรัฐบาลทักษิณ และมีความรู้สึกยึดมั่นผูกพันกับการเมืองประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง ขณะที่**ขบวนการมวลชนเสื้อเหลือง** คือขบวนการปฏิบัติประชาธิปไตย ที่มีอุดมการณ์แบบอนุรักษ์นิยมใหม่

(neo-conservatism) มุ่งหวังให้เกิดการหวนกลับสู่ยุคก่อนทักษิณ เพื่อดำรงรักษาระบียบสังคมและการเมืองที่เคยเอื้อผลประโยชน์ให้กับพวกเขามาก่อน และไม่มี ความไว้วางใจการเมืองประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง ดังที่ปรากฏให้เห็นผ่านช่วงระยะเวลาการต่อสู้ยกที่ 1 และ 2 ของขบวนการมวลชนเสื้อแดง ภายใต้การบริหารงานประเทศของรัฐบาลอภิสิทธิ์ ซึ่งมีขบวนการมวลชนเสื้อแดง โดยเฉพาะกลุ่ม นปค./ นปช. เป็น “ขบวนการ” และขบวนการมวลชนเสื้อเหลือง เป็น “ขบวนการโต้กลับ” (เอกพลณัฐ ญัฐพัชรนันท์, 2556ก: 376-475)

กรอบวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างขบวนการกับขบวนการโต้กลับ จากกรณีศึกษาการเคลื่อนไหวของขบวนการมวลชนเสื้อแดงและขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองของผู้เขียนในงานชิ้นนี้ เกิดขึ้นจากมองเห็นประเด็นปัญหาและข้อถกเถียงที่หลากหลาย (เอกพลณัฐ ญัฐพัชรนันท์, 2556ข: 40-43) ได้แก่ *ประการแรก* งานวิชาการโดยทั่วไปมักจะให้ความสำคัญกับการศึกษาขบวนการทางสังคมและขบวนการที่ประสบความสำเร็จในการเคลื่อนไหวตามเป้าหมายที่วางไว้ *ประการที่สอง* การไม่ให้ความสำคัญกับการศึกษาขบวนการโต้กลับ เพราะมองว่าไม่มีความแตกต่างไปจากขบวนการทางสังคมและขบวนการทางการเมืองโดยทั่วไป *ประการที่สาม* การไม่วิเคราะห์ให้เห็นว่า “รัฐ” ที่ขบวนการทางสังคมกำลังท้าทายอยู่นั้นมีโครงสร้างพื้นฐาน (configuration) อย่างไร โดยลดทอนการมอง “รัฐ” เหลือเพียงแค่ “รัฐบาล” ที่เข้ามาบริหารประเทศในช่วงเวลาที่ขบวนการทางสังคมนั้นเคลื่อนไหว *ประการที่สี่* ประเด็นปัญหาที่เกิดจากการละเลยปัจจัยภายนอกประเทศ ซึ่งอาจจะมีส่วนสำคัญในการผลักดันให้เกิดปรากฏการณ์ทางการเมืองในรูปของการเคลื่อนไหวของขบวนการทางสังคมและขบวนการทางการเมืองภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัจจัยที่เกิดจากโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ (economic globalization) ที่ทำให้พลังของทุนนิยมได้เข้าไปแทรกแซงและขับเคลื่อนกลุ่มพลังทางสังคมต่าง ๆ ภายในรัฐหนึ่ง ๆ เพื่อทำให้รัฐนั้นปรับเปลี่ยนแนวทางนโยบายเศรษฐกิจและการเมือง ให้สอดคล้องกับการทำงานของทุนนิยมโลกภายใต้ระเบียบอำนาจโลก (world order) ที่ดำรงอยู่ และ *ประการที่ห้า* การไม่ให้ความสำคัญเท่าที่ควรกับการเชื่อมโยงตัวแสดงที่สำคัญ อันได้แก่ รัฐ ขบวนการ และขบวนการโต้กลับที่เกิดขึ้นในกรณีศึกษา ทั้งในลักษณะที่เป็น การสนับสนุนและขัดขวางการเคลื่อนไหวของแต่ละฝ่าย ทั้งโดยทางตรงและ

ทางอ้อม การวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ขบวนการ และขบวนการโต้กลับของผู้เขียนในงานชิ้นนี้ วางอยู่บนกรอบการวิเคราะห์ทางทฤษฎี (Theoretical Framework) ตามแนวคิดของ McT² โดยแบ่งเป็น 3 กรอบการวิเคราะห์ย่อย คือ กรอบการวิเคราะห์ปฏิสัมพันธ์เชิงพลวัตในการระดม กรอบการวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการต่อสู้ และกรอบการวิเคราะห์วิถีโคจรของการปฏิวัติ โดยผู้เขียนนำมาประยุกต์ใช้ร่วมกับกรอบการวิเคราะห์เศรษฐศาสตร์การเมืองระหว่างประเทศเชิงวิพากษ์ (Critical International Political Economy) ของ Robert W. Cox (1981; 1987; 1996; 2000) แต่ด้วยข้อจำกัดในแง่เนื้อหาที่การนำเสนอในบทความชิ้นนี้ ดังนั้นผู้สนใจสามารถอ่านรายละเอียดของกรอบการวิเคราะห์ต่าง ๆ ดังกล่าวที่ใช้ ได้จากงานชิ้นอื่นที่ผู้เขียนได้กล่าวถึงประเด็นนี้โดยละเอียดเอาไว้ (เอกพลณัฐ ฌรัฐพทนนท์, 2556ข: 43-49) และในลำดับต่อไป ผู้เขียนจะกล่าวถึงข้อค้นพบที่ผู้เขียนได้จากการศึกษาการเคลื่อนไหวของขบวนการมวลชนเสื้อแดง และขบวนการโต้กลับที่เกิดขึ้น

ขบวนการมวลชนประชาธิปไตยเสื้อแดงกับขบวนการมวลชนปฏิปักษ์ประชาธิปไตย

การศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่าง รัฐ ขบวนการมวลชนเสื้อแดง และขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองของเอกพลณัฐ (2556ก) มีข้อค้นพบที่สำคัญต่อการศึกษาขบวนการโต้กลับ คือการเคลื่อนไหวของขบวนการที่มีแนวโน้มว่าจะประสบความสำเร็จ หรือสามารถเรียกร้องความสนใจให้มีผู้เข้าร่วมได้จำนวนมาก หรือสามารถก่อความวุ่นวายให้กับฝ่ายตรงข้ามได้มาก ดังเช่น ขบวนการมวลชนเสื้อแดง จะมีความเป็นไปได้ที่จะก่อให้เกิดการรวมตัวของขบวนการโต้กลับ ดังเช่น ขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองและขบวนการมวลชนเสื้อน้ำเงิน จากผลการศึกษาที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้ ทำให้สามารถจัดประเภทของขบวนการโต้กลับได้จำนวน 2 ประเภท คือ

ประเภทแรก ขบวนการได้กลับที่มีลักษณะของการรวมตัวกันเองในลักษณะที่ค่อนข้างเป็นอิสระ ไม่มีลำดับชั้นการบังคับบัญชา ดังเช่นกรณีของขบวนการมวลชนเสื้อเหลือง

และประเภทที่สอง ขบวนการได้กลับที่มีลักษณะของการจัดตั้งอย่างมีลำดับชั้นบังคับบัญชาโดยฝ่ายรัฐ ดังเช่น กรณีของมวลชนเสื้อน้ำเงินของเนวิน ที่ระดมเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐเข้ามาร่วมการเคลื่อนไหว เพื่อต่อต้านขบวนการมวลชนเสื้อแดงในลักษณะคล้ายคลึงกับช่วงการเคลื่อนไหวของกลุ่ม “คาราวานคนจน” ที่เขาได้จัดตั้งมวลชนชาวบ้าน เกษตรกรยากจนจากภาคอีสานเข้ามาเคลื่อนไหวได้กลับขบวนการต่อต้านทักษิณที่มีสนธิ ลิ้มทองกุล เป็นแกนนำ สมัยรัฐบาลทักษิณ ในช่วงก่อนการรัฐประหาร 2549

นอกจากนี้ จากการศึกษาของเอกพลณัฐ (2556ก) ยังพบว่า ขบวนการได้กลับซึ่งเกิดจากการจัดตั้งโดยฝ่ายรัฐ ดังเช่น กรณีของขบวนการมวลชนเสื้อน้ำเงิน ยังมีบทบาทเป็น “มือที่สาม” ในการเคลื่อนไหวต่อสู้ของขบวนการมวลชนเสื้อแดงกับฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐ หรือขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองได้อีกด้วย ดังเห็นได้จากช่วงการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดงในยกที่ 1 ที่กลุ่ม นปค. เดินทางไปยังพัทยา เพื่อกดดันให้ล้มเลิกการจัดประชุมอาเซียนที่รัฐบาลไทยเป็นเจ้าภาพ และการชุมนุมที่กรุงเทพฯ ขบวนการมวลชนเสื้อน้ำเงินได้ปรากฏตัวขึ้นมาและแสดงบทบาทช่วยๆ รวมถึงการปะทะกับกลุ่มคนเสื้อแดง ก่อให้เกิดการจลาจลขึ้นในเวลาต่อมา จนในที่สุดการชุมนุมประท้วงในครั้งนี้อยู่ติดด้วยการสลายการชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดง อันเป็นผลจากปฏิบัติการของกองทัพในนามของศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน (ศอฉ.)

เหตุการณ์การนองเลือดที่เกิดขึ้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ก็เป็นอีกหนึ่งเหตุการณ์สำคัญที่แสดงให้เห็นบทบาทของกลุ่มคนเสื้อน้ำเงินตามคำกล่าวอ้างของแกนนำกลุ่ม นปช. เมื่อกลุ่ม พธม. บางส่วนได้เดินทางไปยังพื้นที่บริเวณใกล้เคียงเขาพระวิหาร และได้เกิดเหตุปะทะกันกับกลุ่มคนเสื้อแดงในท้องถิ่น คือ กลุ่มคนรักอุดรฯ โดย

มีกลุ่มคนเสือนำเงินของเนวินแสดงบทบาทในการช่วยกู้ให้ทั้งสองฝ่ายก่อความไม่สงบเช่นกัน เพราะจากการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามความคิดเห็นและการตีความเอกสารในงานวิจัยชิ้นนี้ของเอกพลณัฐ (2556ก) แล้วพบว่าโดยทั่วไปถึงแม้ว่าขบวนการมวชนเสื้อเหลืองและเสื้อแดงจะมีลักษณะปฏิบัติต่อกันก็ตาม แต่บรรดามวชนผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวของทั้งสองฝ่ายก็ไม่ได้มีความต้องการจะปะทะกันโดยตรง ซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของพวกเขา ดังนั้นเหตุการณ์ปะทะที่เกิดขึ้นโดยทั่วไปมักเกิดขึ้นจากการช่วยุอาวมณ์ให้เกิดการปะทะกัน และในกรณีศึกษานี้แสดงให้เห็นถึงการแสดงบทบาทสำคัญของกลุ่มคนเสือนำเงิน

การศึกษาขบวนการเสื้อเหลืองในฐานะขบวนการได้กลับ

ที่ผ่านมาในงานวิจัยบางชิ้นที่ใช้ปัจจัยด้านภูมิหลังประชากรในการสร้างคำอธิบายคนเสื้อแดง (Ammar Siamwalla and Somchai Jitsuchon, 2012) และงานวิจัยบางส่วนได้กล่าวถึงจุดเปลี่ยนของชาวบ้านที่เข้ามาสู่การนิยามว่าพวกเขาเป็นคนเสื้อแดง และให้ข้อสรุปว่ามวชนเสื้อแดง คือมวชนที่เกิดขึ้นมาเพื่อได้กลับการเคลื่อนไหวของขบวนการ พธม. หรือมวชนที่เกิดขึ้นมาเพื่อต่อต้านการรัฐประหาร 19 กันยายน 2549 (Prapart Pintobtang, 2011; อุเชนทร์ เชียงเสน, 2554) แต่ข้อสรุปดังกล่าวยังไม่สามารถให้ความกระจ่างชัดให้กับผู้เขียนได้ ดังนั้นผู้เขียนจึงต้องการทำความเข้าใจประเด็นนี้ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ด้วยการวิเคราะห์เชิงปริมาณโดยใช้เทคนิคการหาค่าสหสัมพันธ์ (correlation) จากสถิติทดสอบสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson's r) ระหว่างปัจจัยการเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับ นปช./กลุ่มคนเสื้อแดง ที่มีกับปัจจัยอื่นๆ 3 ปัจจัย ดังนี้ *ปัจจัยแรก* เหตุการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนให้มวชนเหล่านี้เริ่มเข้ามาเคลื่อนไหวกับกลุ่มคนเสื้อแดง/นปช. *ปัจจัยที่สอง* วัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดง และ*ปัจจัยที่สาม* กลุ่มบุคคลที่คิดว่าเป็นอุปสรรคของระบบการเมือง/ประชาธิปไตยไทย โดยปรากฏผลการทดสอบดังต่อไปนี้¹

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับ นปช./กลุ่มคนเสื้อแดงกับเหตุการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนให้มวลชนเหล่านี้เริ่มเข้ามาเคลื่อนไหวกับ นปช./กลุ่มคนเสื้อแดง

	Participated in the UDD	ProPAD	Coup19Sep	DissTRT	PADSamak	VerThaksin	DPgov	CrkUDD
Participated in the UDD	1	-.017	.094	-.036	-.009	.086	.010	-.018
Pearson Correlation								
Sig. (2-tailed)		.828	.218	.639	.908	.260	.892	.811
N	1134	172	172	172	173	173	172	172
หมายเหตุ: * หมายถึง มีระดับนัยสำคัญที่ระดับ < 0.05 และ ** หมายถึง มีระดับนัยสำคัญที่ระดับ < 0.01								

ที่มา: ตารางที่ 2 ของเอกพลณัฐ ณัฐพิทักษ์ (2556ก: 103)

ตารางที่ 2 สรุปผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับ นปช./กลุ่มคนเสื้อแดงกับวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดง

	Participated in the UDD	Overthrown Abhisit	Support Thaksin	UDD's Democracy	Political Interests	Eliminate Feudal	Disorder	Defeat PAD
Participated in the UDD	1	-.071*	-.084**	.116**	-.220**	.067*	-.083**	-.119**
Pearson Correlation								
Sig. (2-tailed)		.022	.007	.000	.031	.000	.007	.000
N	1134	1043	1043	1043	1043	1043	1043	1043
หมายเหตุ: * หมายถึง มีระดับนัยสำคัญที่ระดับ < 0.05 และ ** หมายถึง มีระดับนัยสำคัญที่ระดับ < 0.01								

ที่มา: ตารางที่ 3 ของเอกพลณัฐ ณัฐพิทักษ์ (2556ก: 104)

ตารางที่ 3 สรุปผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับ นปช./กลุ่มคนเสื้อแดงกับกลุ่มบุคคลที่คิดว่าเป็นอุปสรรคของระบบการเมือง/ประชาธิปไตยไทย

	Participated in the UDD	Privy Councillor	Military	Judge	Civil Servant	Politicians	Mass Media	NGO	People
Participated in the UDD	1	.232**	.194**	.314**	.038	-.256**	-.055	-.005	-.055
Pearson Correlation									
Sig. (2-tailed)		.000	.000	.000	.000	.205	.000	.859	.071
N	1134	1092	1092	1092	1092	1092	1092	1092	1092
หมายเหตุ: * หมายถึง มีระดับนัยสำคัญที่ระดับ < 0.05 และ ** หมายถึง มีระดับนัยสำคัญที่ระดับ < 0.01									

ที่มา: ตารางที่ 4 ของเอกพลณัฐ ณัฐพัทธนนท์ (2556ก: 104)

เมื่อพิจารณาตารางที่ 1 จะเห็นว่าจากการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นคนเสื้อแดง เรื่องการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับ นปช./กลุ่มคนเสื้อแดงกับเหตุการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนให้มวลชนเหล่านี้เริ่มเข้ามาเคลื่อนไหวกับ นปช./กลุ่มคนเสื้อแดง ไม่ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์คู่ใดที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เลยแม้แต่คู่เดียว อย่างไรก็ตาม ผลการทดสอบดังกล่าวก็เป็นเพียงแค่การทดสอบทางสถิติ ซึ่งไม่ได้หมายความว่าในความเป็นจริงมวลชนเสื้อแดงจะไม่มีเหตุการณ์ที่เป็นจุดเปลี่ยนทำให้เขากลายเป็นคนเสื้อแดง เพียงแต่เหตุการณ์ที่มีร่วมกันในหมู่มวลคนเสื้อแดงที่แสดงถึงความสัมพันธ์อย่างชัดเจนนั้นยังไม่ปรากฏ จึงต้องทำการศึกษาอย่างลึกซึ้งต่อไป

แต่เมื่อพิจารณาตารางที่ 2 จะเห็นว่า การเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับ นปช./กลุ่มคนเสื้อแดงกับวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดงนั้น ปรากฏว่ามีนัยสำคัญทางสถิติทุกคู่ความสัมพันธ์ แม้ว่าค่าสหสัมพันธ์เพียร์สันที่ได้จะมีค่าไม่เกิน 0.30 เลยแม้แต่คู่เดียว ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความสัมพันธ์ของตัวแปรแต่ละคู่ที่ปรากฏอยู่ในระดับที่ต่ำมาก โดยความสัมพันธ์ระหว่าง “การเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับ

กลุ่ม นปช.” และวัตถุประสงค์เรื่อง “กำจัดสองมาตรฐาน/อำมาตย์” มีค่าสหสัมพันธ์เพียร์สันเป็นบวก เท่ากับ 0.07 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.05 ซึ่งหมายความว่า ยิ่งมีการใช้ประเด็น “กำจัดสองมาตรฐาน/อำมาตย์” เป็นวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวของกลุ่ม นปช. เพิ่มมากขึ้น การเข้าร่วมเคลื่อนไหวของมวลชนกับกลุ่มคนเสื้อแดงก็ยิ่งมีมากขึ้นตามไปด้วย ขณะที่ความสัมพันธ์กับการใช้ประเด็น “เรียกร้องประชาธิปไตย” มีค่าสหสัมพันธ์เพียร์สันเป็นบวก เท่ากับ 0.12 ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 หมายความว่า ยิ่งกลุ่ม นปช. ใช้ประเด็น “เรียกร้องประชาธิปไตย” เป็นวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวเพิ่มมากขึ้น ก็ยิ่งทำให้การร่วมเคลื่อนไหวของมวลชนกับกลุ่มคนเสื้อแดงมีมากขึ้นตามไปด้วยเช่นกัน ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นอื่นๆ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดงได้แก่ “ล้มรัฐบาลอภิสิทธิ์” “สนับสนุนทักษิณ” “ผลประโยชน์ทางการเมือง” “สร้างความไม่สงบ” และ “แก้ไขรัฐธรรมนูญ” “เอาชนกลุ่มคนเสื้อเหลือง” ที่มีการเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มคนเสื้อแดงล้วนแต่มีความสัมพันธ์กันในทางลบ ซึ่งหมายความว่า ยิ่งกลุ่ม นปช. ใช้ประเด็นดังกล่าวเคลื่อนไหวเพิ่มมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งทำให้การเข้าร่วมเคลื่อนไหวของมวลชนลดลงเท่านั้น เพราะประเด็นเหล่านี้มีฐานมวลชนสนับสนุนที่แคบกว่าประเด็นเกี่ยวกับการเรียกร้องประชาธิปไตยและการต่อต้านความเหลื่อมล้ำในสังคม

ดังนั้น การระบุว่ากลุ่มคนเสื้อแดงเป็นขบวนการได้กลับของกลุ่ม พทม. จึงไม่สอดคล้องกับข้อค้นพบนี้ แม้ว่าในความเป็นจริงแกนนำกลุ่ม นปช. จะมีความจงใจใช้ยุทธวิธีหลาย ๆ อย่างโดยเลียนแบบจากกลุ่ม พทม. และมุ่งหวังที่จะเป็นขบวนการได้กลับก็ตาม แต่สำหรับมวลชนเสื้อแดงแล้ว พวกเขาไม่ได้คิดในลักษณะนั้น เช่นเดียวกับเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ก็ไม่ใช่จุดเปลี่ยนที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ทำให้มวลชนเสื้อแดงตัดสินใจเข้าร่วมเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดงเช่นกันจึงทำให้โดยภาพรวมเราจะสามารถระบุได้เพียงแค่ว่าขบวนการเสื้อแดงเป็นขบวนการที่เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ในตารางที่ 3 จะเห็นว่า กลุ่มบุคคลที่มวลชนเสื้อแดงมองว่าเป็นอุปสรรคของระบบการเมือง/ประชาธิปไตยไทย

ก็คือ องคมนตรีและเครือข่าย กองทัพ และศาล/ตุลาการ ซึ่งจากค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สันจะเห็นว่า ความสัมพันธ์สูงสุดอยู่ที่การมองว่าศาล/ตุลาการเป็นปัญหาของระบบการเมือง/ประชาธิปไตยไทย ด้วยค่า $r = 0.32$ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 (2-tailed) ซึ่งก็ยิ่งถือว่าเป็นความสัมพันธ์ระดับต่ำ แต่ไม่ถือว่าต่ำมาก ดังเช่นความสัมพันธ์ที่มีต่อการมองว่าองคมนตรีและเครือข่ายเป็นอุปสรรคของระบบการเมือง/ประชาธิปไตยไทย ที่มีค่า $r = 0.23$ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 (2-tailed) และความสัมพันธ์ที่มีต่อการมองว่ากองทัพเป็นอุปสรรคของระบบการเมือง/ประชาธิปไตยไทย ที่มีค่า $r = 0.19$ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 (2-tailed) ค่าสหสัมพันธ์ทางบวกทั้งสามดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ยิ่งมวลชนเลื้อยแดงมองว่าศาล/ตุลาการ องคมนตรีและเครือข่าย และกองทัพเป็นปัญหาของระบบการเมือง/ประชาธิปไตยไทยเพิ่มมากขึ้น การเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับกลุ่มคนเลื้อยแดงก็ยิ่งมีมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์ดังกล่าวไม่ใช่ความสัมพันธ์ในลักษณะที่ว่า ปัจจัยใดเป็นเหตุและปัจจัยใดเป็นผล สามารถบอกได้เพียงแค่ว่าเป็นความสัมพันธ์ที่ไปในทิศทางเดียวกันเท่านั้น ขณะที่ค่าสหสัมพันธ์ของเพียร์สันกรณีที่เกิดขึ้นกับนักการเมืองซึ่งมีค่าเป็นลบ คือ $r = -0.256$ ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01 (2-tailed) ถือว่าเป็นความสัมพันธ์ระดับต่ำมาก แต่ค่าที่ได้ก็ถือว่ามีความน่าสนใจ เพราะจากค่าสหสัมพันธ์ดังกล่าวได้แสดงทิศทางให้เห็นว่าความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นเป็นไปในทิศทางตรงข้ามกัน กล่าวคือ การเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่ม นปช. ยิ่งเพิ่มสูงขึ้น การมองว่านักการเมืองเป็นปัญหาของระบบการเมือง/ประชาธิปไตยไทยยิ่งลดลง ซึ่งถือว่าเป็นข้อค้นพบที่ตรงกันข้ามกับวาทกรรมหลักที่ครอบงำสังคมอยู่ว่า “นักการเมืองคือปัญหาหลักของประชาธิปไตยไทย” เพราะอย่างน้อยก็มีมวลชนเลื้อยแดงที่มองปัญหาดังกล่าวแตกต่างออกไป ซึ่งอาจมีสาเหตุมาจากมวลชนเริ่มเห็นกลุ่มบุคคลอื่นๆ ที่เป็นปัญหาคือระบบการเมือง/ประชาธิปไตยอย่างโดดเด่นขึ้น ชัดเจนมากยิ่งขึ้นกว่านักการเมือง ซึ่งถูกมองเป็นเรื่องปกติตามธรรมชาติไป ดังเช่น วาทกรรมว่า “นักการเมืองโกงกิน” สำหรับชาวบ้านโดยทั่วไปแล้วไม่ถือว่าเป็นสิ่งแปลกประหลาดอะไร เพราะพวกเขาย่อมตระหนักดีว่านักการเมืองเหล่านั้นย่อมต้องการแสวงหาอำนาจและผลประโยชน์ทางการเมืองเป็นเรื่องธรรมดา และ

ยิ่งกว่านั้น นักการเมืองก็ไม่ได้เป็นปัญหาสำหรับพวกเขา เพราะบุคคลเหล่านี้คือผู้พัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาให้ดีขึ้น ภายหลังจากได้รับเลือกตั้งเข้ามาสู่ตำแหน่งทางการเมืองตามนโยบายที่หาเสียงเอาไว้ ผิดกับบุคคลกลุ่มอื่นๆ ที่เข้ามาแทรกแซงการเมืองและทำตัวเป็นผู้ขัดขวางผลประโยชน์ของชาวบ้าน และคอยโค่นล้มรัฐบาลที่มาจากคะแนนเสียงการเลือกตั้งของพวกเขา

ขบวนการมวลชนประชาธิปไตยสีแดงกับขบวนการไต้กลับ

นักวิชาการโดยทั่วไปไม่ให้ความสนใจกับการศึกษาขบวนการไต้กลับ เพราะมองว่าไม่มีความแตกต่างไปจากขบวนการทางสังคมและขบวนการทางการเมืองโดยทั่วไป ทั้งที่ในความเป็นจริงแล้วขบวนการไต้กลับทั้งที่เกิดขึ้นจากการจัดตั้งจากฝ่ายคู่อริของขบวนการทางสังคมและการเมือง และที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติถือเป็นหนึ่งในคู่ปรปักษ์สำคัญของขบวนการทางสังคมและการเมืองที่มีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จและล้มเหลวของขบวนการ เพราะขบวนการไต้กลับนี้จะมีเป้าหมายที่ตรงข้ามต่อขบวนการฝ่ายตรงข้ามโดยตรง แม้ว่าขบวนการไต้กลับ (อาจจะ) มีแนวทางการจัดระดมผู้เข้าร่วม การจัดตั้งรูปแบบองค์กร/เครือข่าย รวมถึงการสร้างพันธมิตรในการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับขบวนการฝ่ายตรงข้ามได้ก็ตาม ดังที่ Duncan McCargo มองว่า ถึงแม้สังคมจะมองว่ากลุ่มคนเสื้อเหลืองและกลุ่มคนเสื้อแดงเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่มีประเด็นเรียกร้องและเป้าหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ฝ่ายแรกเป็นขบวนการอนุรักษ์นิยมที่มุ่งปกป้องโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเดิมๆ เอาไว้ในขณะที่ฝ่ายหลังเป็นขบวนการประชาธิปไตยที่มุ่งเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมแบบเดิมๆ ดังกล่าว แต่ในความเป็นจริงขบวนการของคนทั้งสองกลุ่มกลับมีความคล้ายคลึงกันมากกว่าความแตกต่างกันในแง่ของยุทธวิธีการเคลื่อนไหว การปลุกระดมมวลชน และการมีคนกลุ่มหลักซึ่งเป็นแกนนำของแต่ละขบวนการ ที่มีลักษณะโดดเด่นและมีสายสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทางการเมืองในการขับเคลื่อนขบวนการ ดังเห็นได้จากการเปรียบเทียบการเคลื่อนไหวของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ในปี พ.ศ.2549 และ พ.ศ.2551 กับการเคลื่อนไหวของกลุ่มแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ในปี พ.ศ.2552 และ พ.ศ.2553 (McCargo, 2012: 193)

งานของเอกพลณัฐ (2556ก) ได้พบรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวที่มีลักษณะของขบวนการโต้กลับที่สำคัญ คือ กรณีของมวลชนเสื่อน้ำเงิน ซึ่งเป็นกลุ่มจัดตั้งของ “เนวิน” โดยอาศัยเจ้าหน้าที่รัฐที่อยู่ภายใต้อำนาจสั่งการของ “พรรคภูมิใจไทย” เป็นกำลังหลักของกลุ่มคนเสื่อน้ำเงิน โดยเฉพาะ “ตำรวจ” ถือเป็นกำลังสำคัญของกลุ่มคนเสื่อน้ำเงิน ตามข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัยชิ้นนี้ กลุ่มคนเสื่อน้ำเงินได้เข้ามามีบทบาทในการก่อความวุ่นวายและยั่วยุให้เกิดความรุนแรงในการชุมนุมของกลุ่มคนเสื้อแดงหลายครั้ง ดังเช่น ช่วงเมษายน 2552 กลุ่มคนเสื่อน้ำเงินมีส่วนสำคัญในการยั่วยุให้เกิดการใช้ความรุนแรงและนำมาสู่การจลาจล ทั้งที่พัทยาและกรุงเทพฯ จนนำมาสู่การเปิดโอกาสให้ศูนย์อำนวยการแก้ไขสถานการณ์ฉุกเฉิน (ศอฉ.) ใช้กองกำลังทหารเข้าสลายการชุมนุมของ นปช. การปะทะกันระหว่างกลุ่มคนรักอุดรฯ และกลุ่ม พวม. ที่จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อกลุ่ม พวม. ชุมนุมประท้วงเรียกร้องดินแดนเขาพระวิหารคืนจากกัมพูชา ถือเป็นความรุนแรงครั้งสำคัญอีกตัวอย่างที่แสดงให้เห็นบทบาทของกลุ่มคนเสื่อน้ำเงิน (เอกพลณัฐ ญัฐพัชรนันท์, 2556ก: 376-475)

สำหรับกรณีความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม นปช. กับ กลุ่ม พวม. นั้น ผู้เขียนไม่ถือว่าขบวนการมวลชนเสื้อแดงเป็นขบวนการโต้กลับของกลุ่ม พวม. ดังที่งานวิจัยชิ้นอื่นๆ จัดประเภทไว้ ยกตัวอย่างเช่น งานของอุเชนทร์ (2554) เพราะจากข้อค้นพบ ถึงแม้ว่าวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวของทั้งสองกลุ่มจะมีลักษณะที่ตรงข้ามกันเป็นส่วนใหญ่ และเป็นปฏิปักษ์ต่อกันอย่างชัดเจนในหลายประเด็น แต่เมื่อใช้การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสถิติโดยอาศัยการสำรวจความคิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง ก็ได้ผลการศึกษาที่ช่วยหักล้างว่า มวลชนเสื้อแดงไม่ใช่ขบวนการโต้กลับของ พวม. ดังตัวอย่างเช่น ถึงแม้ว่าจะมีมวลชนจำนวนมากในกลุ่ม นปช. เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่ม นปช./กลุ่มคนเสื้อแดง เพราะไม่พอใจต่อเหตุการณ์ที่สนธิ ลิ้มทองกุล และกลุ่ม พวม. ชุมนุมประท้วงขับไล่ทักษิณ ซึ่งเป็นการปูทางสู่การทำรัฐประหารในเดือนกันยายน 2549 แต่การวิเคราะห์ทางสถิติด้วยสหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ก็ไม่พบว่าเหตุการณ์ดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจของชาวบ้านที่ต้องการเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มคนเสื้อแดงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นอื่นๆ ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ในการเคลื่อนไหวของ

กลุ่มคนเสื้อแดง ได้แก่ “ล้มรัฐบาลอภิสิทธิ์” “สนับสนุนทักษิณ” “ผลประโยชน์ทางการเมือง” “สร้างความไม่สงบ” และ “แก้ไขรัฐธรรมนูญ” “เอาชนะกลุ่มคนเสื้อเหลือง” ที่มีการเข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่มคนเสื้อแดง ล้วนแต่มีความสัมพันธ์กันในทางลบ ซึ่งหมายความว่า ยิ่งกลุ่ม นปช. ใช้ประเด็นดังกล่าวเคลื่อนไหวเพิ่มมากขึ้นเท่าใด ก็ยิ่งทำให้การเข้าร่วมเคลื่อนไหวของมวลชนลดลงเท่านั้น เพราะประเด็นเหล่านี้มีฐานมวลชนสนับสนุนที่แคบกว่าประเด็นเกี่ยวกับการเรียกร้องประชาธิปไตยและการต่อต้านความเหลื่อมล้ำในสังคม โดยเฉพาะเมื่อดูจากนิยามของ “ขบวนการได้กลับ” ของนักวิชาการสมัยใหม่ ดังเช่น Meyer และ Staggenborg (1996) ก็ยิ่งแสดงให้เห็นถึงความไม่สอดคล้องของการจัดให้กลุ่ม นปช. เป็นขบวนการได้กลับของกลุ่ม พธม.

ดังนั้น การระบุว่ามวลชนเสื้อแดงเป็นขบวนการได้กลับการเคลื่อนไหวของกลุ่ม พธม. จึงไม่สอดคล้องกับข้อค้นพบนี้ แม้ว่าในความเป็นจริง แกนนำกลุ่ม นปช. จะมีความจงใจใช้ยุทธวิธีหลาย ๆ อย่างโดยเลียนแบบจากกลุ่ม พธม. และมุ่งหวังที่จะเป็นขบวนการได้กลับก็ตาม แต่สำหรับ *มวลชนเสื้อแดง* แล้ว พวกเขาไม่ได้คิดในลักษณะนั้น เช่นเดียวกับเหตุการณ์รัฐประหาร 19 กันยายน 2549 ที่ไม่ใช่จุดเปลี่ยนที่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ทำให้มวลชนเสื้อแดงตัดสินใจเข้าร่วมเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดงเช่นกัน จึงทำให้โดยภาพรวมเราจะสามารถระบุได้เพียงคำว่าขบวนการเสื้อแดงเป็นขบวนการที่เคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องประชาธิปไตย และมีกลุ่ม พธม.² แสดงบทบาทของการเป็นขบวนการได้กลับ ในลักษณะของการเป็นขบวนการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงสังคมให้เป็นประชาธิปไตย ที่เรียกว่า “*ขบวนการปฏิสังข์ประชาธิปไตย*” จึงจะเหมาะสมกว่า ถ้าหากต้องการใช้นิยามความหมายอย่างกว้างของคำว่า “*ขบวนการได้กลับ*” ซึ่งเป็นคำนิยามแบบดั้งเดิม ดังที่ Tahi L. Mottl (1980) ใช้ นอกจากนี้ ถ้าหากเทียบกับแนวคิดของ Clarence Y. H. Lo (1982) กลุ่ม พธม. ยังมีลักษณะของการเป็นขบวนการได้กลับที่มีแนวคิดอนุรักษนิยมใหม่ (neoconservative) มุ่งอนุรักษ์ระเบียบทางสังคมแบบเดิม โดยใช้มายาคติที่ตั้งมั่นอยู่ในสังคมเป็นเครื่องมือในการเคลื่อนไหว ดังเช่นการใช้แนวคิดนิยมเจ้าแบบที่มากยิ่งกว่าที่เจ้าเป็น (ultra royalist) ในการเรียกร้องให้สถาบันกษัตริย์แทรกแซงการเมือง

ดังนั้น จากข้อค้นพบและข้อถกเถียงต่างๆ ดังกล่าว ผู้เขียนจึงขอสรุปเป็นข้อตกลงเบื้องต้นร่วมกันของบทความชิ้นนี้ว่า ในการต่อสู้ทั้ง 2 ยก ของขบวนการมวลชนเสื้อแดงในช่วงรัฐบาลอภิสิทธิ์ “ขบวนการมวลชนเสื้อแดง คือขบวนการมวลชนประชาธิปไตยที่เติบโตมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงแบบเสรีนิยมใหม่ทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมืองของไทย ภายหลังกฎวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ.2540 และการปฏิรูปการเมืองแบบเสรีนิยมประชาธิปไตย (ซึ่งปรากฏเป็นรูปธรรม คือรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน พ.ศ.2540) อันนำมาสู่การผงาดขึ้นมาของรัฐบาลทักษิณที่อาศัยการเติบโตของพลังประชาธิปไตย ทั้งภายในประเทศไทยและในกระแสโลกเป็นฐานอำนาจ โดยมีขบวนการมวลชนเสื้อเหลือง (กลุ่ม พวม.) ซึ่งเป็นขบวนการปฏิทักษิณประชาธิปไตยอยู่ในฐานะของขบวนการโต้กลับของขบวนการมวลชนเสื้อแดงและรัฐบาลทักษิณ ด้วยความมุ่งหวังที่จะหมุนทวนกระแสประชาธิปไตย นำพาสังคมทวนกลับสู่ระเบียบอำนาจทางการเมืองและสังคมยุคก่อนทักษิณ ซึ่งถูกเรียกว่า ‘ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข’” ซึ่งข้อตกลงเบื้องต้นดังกล่าวของบทความชิ้นนี้ ถือเป็นข้อถกเถียงโต้กลับ (counter argument) ที่มีต่องานวิชาการในอดีตที่สร้างภาพของขบวนการมวลชนเสื้อแดงว่าเป็นขบวนการโต้กลับของกลุ่ม พวม.

ขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองกับทุนนิยมแบบเสรีนิยมใหม่

งานของเอกพลณัฐ (2556ก) ได้แสดงให้เห็นว่า ผลประโยชน์ของสหรัฐอเมริกาที่เชื่อมโยงกับชนชั้นนำไทยในเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ โดยเฉพาะในประเด็นที่เครือข่ายสถาบันกษัตริย์และรัฐบาลอเมริกัน ต่างก็ต้องการรัฐบาลของฝ่ายทักษิณ ด้วยเหตุผลเบื้องหลังที่อาจแตกต่างกันของแต่ละฝ่าย กล่าวคือในกรณีของเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ มีเหตุผลสำคัญที่สุดอยู่ที่เรื่องความขัดแย้งระหว่างทักษิณกับเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ ขณะที่รัฐบาลสหรัฐอเมริกาก็มีเหตุผลสำคัญอยู่ที่พวกเขาไม่ต้องการรัฐบาลที่ไร้เสถียรภาพ ดังนั้นเมื่อรัฐบาลฝ่ายทักษิณไม่ได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นนำในเครือข่ายสถาบันกษัตริย์และถูกต่อต้านจากขบวนการมวลชนเสื้อเหลือง ก็ยิ่งทำให้เสถียรภาพทางการเมืองของรัฐบาลฝ่ายทักษิณลดต่ำลง ถึงแม้ว่าพวกเขาจะยังคงมีคะแนนเสียงในสภาอยู่จำนวนมาก

ก็ตาม แต่ในแง่ของการผลักดันนโยบายต่าง ๆ รัฐบาลฝ่ายทักษิณก็ไม่สามารถผลักดันนโยบายที่เป็นผลประโยชน์ของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้เต็มที่ ขำร้ายกว่านั้น รัฐบาลของฝ่ายทักษิณอาจจะสร้างความเสียหายให้กับสหรัฐอเมริกาจากการใช้แนวคิดที่เป็นอันตรายต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น การเริ่มหันหน้าเข้าหามหาอำนาจอย่างรัสเซีย การผลักดัน “พันธบัตรเอเชีย” (Asia Bond) ซึ่งจะเป็นอันตรายต่อผลประโยชน์ที่ได้จากการเปิดเสรีด้านการเงิน อันนับว่าเป็นหัวใจสำคัญของทุนการเงินอเมริกันในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งประเด็นตัวอย่างต่าง ๆ เหล่านี้ สามารถดูรายละเอียดเพิ่มเติมในงานของเอกพลณัฐ (2556ก: 251-252) ดังนั้น ผลประโยชน์ที่มีร่วมกันระหว่างรัฐบาลสหรัฐอเมริกากับชนชั้นนำไทยในเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ จึงนำมาสู่การสนับสนุนการเคลื่อนไหวของขบวนการมวลชนเสื้อเหลือง ซึ่งเป็นขบวนการปฏิสังข์ประชาธิปไตยที่มีลักษณะของการเป็นขบวนการอนุรักษ์นิยมใหม่ (neoconservative social movement) ดังเห็นได้จากกรณีของการสนับสนุนการเคลื่อนไหวของขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองอย่างเปิดเผย โดยบุคคลสำคัญต่าง ๆ ในราชสำนักและเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ ผ่านตัวอย่างเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ยกตัวอย่างเช่น กรณีการไปเข้าร่วมงานศพของผู้สนับสนุนการชุมนุมกลุ่ม พวม. ในปี 2551 การบริจาคเงินสนับสนุนการเคลื่อนไหวให้กับกลุ่ม พวม. ตามคำกล่าวอ้างของสนธิ และเป็นที่มาของปรากฏการณ์ “ผ้าพันคอสีฟ้า” การจับกุมตัวของพลตรีจำลอง ซึ่งเป็นแกนนำคนสำคัญของกลุ่ม พวม. จนนำมาสู่เหตุการณ์นองเลือดจากการปะทะกันระหว่าง “มวลชนเสื้อเหลือง” กับกองกำลังฝ่ายตำรวจบริเวณรัฐสภา ในวันที่ 7 ตุลาคม 2551 และการวางแผนของสมาชิกเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ในการปลดนายกรัฐมนตรียฝ่ายทักษิณออกจากตำแหน่ง ในปี 2551 จนนำมาสู่เหตุการณ์ตุลาการภิวัตน์ โดยใช้ช่องทางตามรัฐธรรมนูญทำให้เกิดการเปลี่ยนรัฐบาลจากฝ่ายทักษิณมาเป็นรัฐบาลอภิสิทธิ์ ตามการขึ้นของรัฐบาลอเมริกันผ่านทางทูต John เป็นต้น (เอกพลณัฐ ณัฐพัชพันธ์, 2556ก: 323-375) เมื่อพิจารณาในแง่ของขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองที่ประกาศก้องไปทั่วว่า พวกเขาคือต่อต้าน “ทุนนิยมสยาม” ของทักษิณ ซึ่งดูผิวเผินแล้วก็คือการต่อต้านทุนนิยมแบบเสรีนิยมใหม่ (neoliberalism) ซึ่งก็ควรจะต้องขัดแย้งกับทุนนิยมอเมริกัน แต่เมื่อพิจารณาจากแนวคิดอนุรักษนิยมใหม่ (neoconservative) ที่เป็นลักษณะ

สำคัญของขบวนการมวลชนเสื่อมเหลือนแล้ว กลับพบความย้อนแย้งอันน่าทึ่งว่า ในความเป็นจริงแล้ว “เป้าหมายบางประการ” ของอนุรักษนิยมใหม่นั้นกลับสอดคล้องกับเป้าหมายของทุนนิยมแบบเสรีนิยมใหม่ที่รัฐบาลอเมริกันผลักดัน และสอดคล้องกับผลประโยชน์ของกลุ่มชนชั้นนำในเครือข่ายสถาบันกษัตริย์อย่างไม่น่าเชื่อ ดังเห็นได้จากความคิดของ David Harvey (2007) ในหนังสือชื่อ *A Brief History of Neoliberalism* ที่ช่วยให้การทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างรัฐแบบเสรีนิยมใหม่ (the neoliberal state) ในกรณีของไทยกับขบวนการมวลชนเสื่อมเหลือนและขบวนการมวลชนเสื่อมแดงได้กระจ่างชัดมากขึ้น ดังเช่นตัวอย่างน่าสนใจต่างๆ ที่ผู้เขียนจะกล่าวถึง

ประการแรก Harvey มองว่า ลัทธิเสรีนิยมใหม่นั้นมีความสัมพันธ์กับการรื้อฟื้นหรือการสร้างอำนาจขึ้นมาใหม่ให้กับชนชั้นนำทางเศรษฐกิจและชนชั้นสูง (Harvey, 2007: 19) ในแง่หนึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับขบวนการมวลชนเสื่อมเหลือนที่ต้องการรื้อฟื้นอำนาจทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจให้กับชนชั้นนำกลุ่มเดิม ซึ่งเคยเป็นผู้ผูกขาดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมืองก่อนยุคทักษิณ ไม่ว่าจะเป็นชนชั้นนำในเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ (ดังเช่น วาทกรรม “ถวายคืนพระราชอำนาจ”) ชนชั้นนำในกลุ่มทุนธนาคารที่เสื่อมอำนาจลงไปหลังยุควิกฤตเศรษฐกิจ 2540 อย่างไรก็ตาม ในประเด็นนี้ก็ยังคงมีความแตกต่างระหว่างลัทธิเสรีนิยมใหม่กับลัทธิอนุรักษนิยมใหม่ของขบวนการเสื่อมเหลือนเช่นกัน ตรงที่ลัทธิเสรีนิยมใหม่นั้นไม่ได้จำกัดว่าอำนาจทางเศรษฐกิจที่ฟื้นคืนมาอยู่ในมือของชนชั้นนำนั้นจะต้องอยู่กับชนชั้นนำหน้าเดิม (Harvey, 2007: 31) อย่างที่ขบวนการเสื่อมเหลือนต้องการ ดังนั้น ลัทธิเสรีนิยมใหม่จึงเปิดทางให้ชนชั้นนำทางเศรษฐกิจหน้าใหม่อย่างทักษิณสามารถเข้ามาสู่อำนาจได้ดังที่เกิดขึ้นในช่วงหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540

ประการที่สอง Harvey มองว่า โวหารแบบเสรีนิยมใหม่ (neoliberal rhetoric) จะให้ความสำคัญกับเรื่องอิสรภาพของปัจเจกเป็นสำคัญ โดยแยกออกจากเรื่องความยุติธรรมทางสังคม (social justice) เพราะในลัทธิเสรีนิยมใหม่ เป้าหมายของอิสรภาพแบบปัจเจกบุคคล (individual freedom) มีความแตกต่างจากเรื่องความยุติธรรมทางสังคม (social justice) แม้ว่าในอดีตทั้งสองแนวคิดดังกล่าวจะเคย

ไปด้วยกันได้ในช่วงคริสต์ทศวรรษที่ 1970 เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการปฏิวัติทางสังคม ซึ่งจะกลายเป็นภัยคุกคามต่ออำนาจของชนชั้นนายทุน (Harvey, 2007: 41-42)

ดังนั้น Harvey จึงมองว่า รัฐแบบเสรีนิยมใหม่ขึ้นชอบอย่างมากกับเรื่องสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล หลักนิติธรรม (rule of law) และสถาบันต่าง ๆ ที่ทำให้ตลาดและการค้าเสรีทำงานได้อย่างอิสระ (Harvey, 2007: 64) ซึ่งประเด็นดังกล่าวก็สอดคล้องกับขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองที่บูชาเสรีภาพเป็นชีวิตจิตใจ พวกเขาจึงต้องการเน้นเรื่องกระบวนการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจของนักการเมืองผู้เข้ามาครองอำนาจรัฐด้วยความไม่ไว้วางใจ และมองว่านักการเมืองเป็นพวกขี้โกง ชี้อะแนนเสียงคนชนบทที่ยากจน โลกและโง่เขลา ทำให้สามารถเข้ามาสู่ตำแหน่งทางการเมืองได้ ดังเห็นได้จากภายหลังยุคปฏิรูปการเมือง ได้มีการจัดตั้งองค์กรอิสระต่าง ๆ ขึ้น ในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 เป็นต้นมา และเมื่อเกิดกรณีการใช้อำนาจแบบเผด็จการของทักษิณ ซึ่งเป็นการล่วงล้ำต่อเสรีภาพของประชาชน ดังเช่น คดีการฆ่าตัดตอนจากการทำสงครามยาเสพติด การละเมิดสิทธิมนุษยชนจากการสลายการชุมนุมที่หน้า สภ. อำเภอดงตาล จังหวัดนครราชสีมาฯ จึงเกิดการต่อต้านจากชนชั้นกลางจำนวนหนึ่งที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับขบวนการมวลชนเสื้อเหลือง อย่างไรก็ตาม สำหรับเรื่องความยุติธรรมทางสังคมนั้นไม่ถือเป็นสิ่งสำคัญสำหรับลัทธิเสรีนิยมใหม่ ซึ่งตรงนี้ก็สอดคล้องกับแนวคิดของขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองที่ยังคงต้องการฟื้นคืนโครงสร้างอำนาจและเศรษฐกิจในแบบเดิม ซึ่งเป็นโครงสร้างที่สร้างความเหลื่อมล้ำและก่อให้เกิดการกระจุกตัวของผลประโยชน์ทั้งทางเศรษฐกิจและการเมือง ตกอยู่ในมือของชนชั้นนำและชนชั้นกลางกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งไม่สอดคล้องกับกรณีของมวลชนเสื้อแดง ที่ต้องการให้เกิดการปรับโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรมดังกล่าว เพราะ “ความยุติธรรมทางสังคม” คือสิ่งที่มวลชนเสื้อแดงต้องการเห็นได้จากข้อเรียกร้อง ดังเช่น การโค่นอำมาตย์ การกำจัดสองมาตรฐาน ดังนั้นถ้ามองจากแง่มุมนี้ รัฐบาลอเมริกันซึ่งเป็นศูนย์กลางของทุนนิยมแบบเสรีนิยมใหม่จึงไม่เห็นด้วยกับแนวทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อแดง และย่อมสนับสนุนแนวทางการเคลื่อนไหวของกลุ่มคนเสื้อเหลือง เช่นเดียวกับที่กลุ่มชนชั้นสูงในเครือข่ายสถาบันกษัตริย์สนับสนุน

ประการที่สาม Harvey มองว่า โดยพื้นฐานแล้ว ลัทธิเสรีนิยมใหม่ไม่ไว้วางใจประชาธิปไตยในความหมายของการปกครองโดยเสียงของคนส่วนใหญ่ (governance by majority rule) เพราะมองว่าการปกครองลักษณะดังกล่าวมีความเป็นไปได้ที่จะก่อให้เกิดการคุกคามต่อสิทธิของปัจเจกบุคคล (individual rights) และเสรีภาพต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามรัฐธรรมนูญ (constitutional liberties) ดังนั้น ประชาธิปไตยแบบที่ถูกมองว่าลัทธิเสรีนิยมใหม่สามารถรับได้ ต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่รัฐนั้น ๆ ต้องมีชนชั้นกลางที่เข้มแข็งเพื่อค้ำประกันว่าจะทำให้เกิดเสถียรภาพทางการเมือง (political stability) รัฐแบบเสรีนิยมใหม่จึงมีแนวโน้มที่จะขึ้นชอบการปกครองโดยคนกลุ่มเล็ก ๆ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือชนชั้นนำในรัฐนั้น ๆ และจะขึ้นชอบมากที่สุดถ้าอำนาจในการปกครองรัฐเสรีนิยมใหม่นั้น ๆ ตกอยู่ในมือของฝ่ายบริหาร (executive order) และโดยคำตัดสินของตุลาการ (judicial decision) มากกว่าการตัดสินใจในแบบประชาธิปไตย หรือการตัดสินใจโดยรัฐสภา (Harvey, 2007: 66) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวของลัทธิเสรีนิยมใหม่ก็มีความสอดคล้องกับขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองเช่นเดียวกัน เพราะกลุ่มคนเสื้อเหลืองไม่ไว้วางใจการเมืองแบบเลือกตั้งและระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากพวกเขามีมายาคติเรื่องวาทกรรม “การซื้อเสียง” อยู่ในจิตใจ และพวกเขายังคงมองว่าคนชนบทโดยทั่วไปซึ่งเป็นรากฐานของอำนาจและความชอบธรรมของฝ่ายทักษิณเป็นคนยากจน โง่และโง่เขลา ดังนั้นเมื่อพรรคการเมืองฝ่ายทักษิณใช้นโยบายประชานิยม จึงทำให้ชาวบ้านชนบทเลือกเพราะเห็นแก่ประโยชน์เล็ก ๆ น้อย ๆ ซึ่งเปรียบเสมือน “เศษเนื้อ” ที่พวกนักการเมืองโยนลงมาให้ เพื่อให้ได้รับคะแนนเสียงเข้าไปโกงกิน ถอนทุนคืนเมื่อได้รับตำแหน่งในสภา ดังนั้นมวลชนเสื้อเหลืองจึงรู้สึกสบายใจมากกว่าที่จะให้อำนาจตกอยู่ในมือกลุ่ม “คนดี” ดังเช่นตุลาการศาลต่าง ๆ ที่มีบทบาทอย่างมาก ในรัฐธรรมนูญฉบับปี 2550 (แม้ว่าสำหรับลัทธิเสรีนิยมใหม่แล้วยังเปิดช่องให้กับการมีฝ่ายบริหารที่มีอำนาจเด็ดขาด ดังเช่น กรณีที่นายกรัฐมนตรีทักษิณมีอำนาจเด็ดขาดจากการมีเสียงส่วนใหญ่ในสภา เคยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลอเมริกันมาก่อนที่จะประสบปัญหาความไร้เสถียรภาพทางการเมือง)

ประการที่สี่ Harvey มองว่า ชาตินิยม (nationalism) ก็ถือเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อรัฐเสรีนิยมใหม่เช่นกัน ในกรณีรัฐเสรีนิยมใหม่เผชิญปัญหาความยากลำบากในตลาดโลก จึงต้องมีการปลุกระดมความรู้สึกแบบชาตินิยมขึ้นมาเพื่อความอยู่รอดของรัฐ (Harvey, 2007: 85) ซึ่งในประเด็นนี้ก็สอดคล้องกับแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการเสื้อเหลืองเช่นกัน เพียงแต่กรณีของไทยนั้นตกอยู่ภายใต้วาทกรรม “ราชาชาตินิยม” ซึ่งไม่ใช่ความคิดที่ว่า “ชาติ” คือประชาชนซึ่งเท่าเทียมกัน เพราะความคิดดังกล่าวถือเป็นอันตรายต่อลัทธิเสรีนิยมใหม่ ที่ต้องการให้อำนาจกระจุกตัวอยู่กับชนชั้นนำซึ่งเป็นคนกลุ่มเล็ก ๆ ในสังคม แต่ชาตินิยมในลักษณะดังกล่าวตามความคิดของกลุ่มคนเสื้อเหลือง “ชาติ” ถูกผูกโยงกับ “พระมหากษัตริย์” ซึ่งเป็นศูนย์กลางอำนาจและศูนย์รวมจิตใจของชาติไทย ดังปรากฏวาทกรรมต่าง ๆ ในหมู่คนเสื้อเหลือง ตัวอย่างเช่น “พ่อหลวงของชาติ” “เรารักในหลวง” “แผ่นดินของพ่อ” ฯลฯ และถ้าหากคนกลุ่มใดที่ถูกกลุ่มคนเสื้อเหลืองมองว่ามีพฤติกรรมคุกคามต่อสถาบันกษัตริย์ หรือคิดแปลกไปจากพวกตน แม้ว่าจะจะเป็นสิ่งที่กระทำไปตามสิทธิที่มีกฎหมายรองรับหรือสอดคล้องกับหลักการประชาธิปไตยสากล ก็จะถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ไม่รักชาติ และอาจถูกประณามขับไล่ออกไปจากประเทศด้วยวาทกรรม ดังเช่น “ถ้าไม่รักพ่อ ก็ออกจากบ้านพ่อไป” เป็นต้น ซึ่งแนวคิดชาตินิยมลักษณะดังกล่าวไม่ถือว่าเป็นอันตรายต่อลัทธิเสรีนิยมใหม่ และยังมีประโยชน์ต่อการผลักดันประเด็นบางอย่างที่เป็นประโยชน์ เมื่อถึงเวลาที่รัฐไทยประสบปัญหา ดังเช่นในช่วงที่ไทยประสบวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 พระราชดำรัสของในหลวงก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้คนในสังคม ที่มีความจงรักภักดีและศรัทธาต่อพระองค์มีที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเมื่อต้องเผชิญกับความล้มเหลวและการล่มสลายครั้งใหญ่ของระบบเศรษฐกิจ ดังนั้น เมื่อพิจารณาความสอดคล้องกันระหว่างลัทธิเสรีนิยมใหม่ กับแนวทางการเคลื่อนไหวของขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองที่แม้ว่าจะเป็นขบวนการที่จัดอยู่ในประเภทอนุรักษนิยมใหม่ แต่ก็มีส่วนที่สอดคล้องกับผลประโยชน์ของรัฐบาลอเมริกันที่ผลักดันแนวทางเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมใหม่ และชนชั้นนำหลายคนในเครือข่ายสถาบันกษัตริย์ที่ให้การสนับสนุนการเคลื่อนไหวของขบวนการมวลชนเสื้อเหลือง

บทสรุป

การจัดประเภทขบวนการทางสังคมและการเมือง ว่าขบวนการใดเป็นขบวนการโต้กลับนั้นได้ตกอยู่ในกับดักทางความคิดเรื่องลำดับเวลาของการปรากฏตัวขึ้นมาสู่สาธารณะของขบวนการนั้น ๆ ดังที่นักวิชาการผู้สนใจศึกษาขบวนการทางสังคมและการเมืองได้รับอิทธิพลมาจากมุมมองแบบปฏิฐานนิยม (positivism) ของงานวิชาการยุคบุกเบิกกลุ่มหนึ่ง ที่มองขบวนการเคลื่อนไหวในลักษณะเชิงประจักษ์และมองขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมมีลักษณะเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน โดยมีแกนนำเป็นผู้รับบทบาทหลักในการชักนำและขับเคลื่อนขบวนการ ขณะที่งานวิชาการที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ ซึ่งให้ความสำคัญกับเป้าหมายในการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ประกอบกับอารมณ์ความรู้สึกของผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับขบวนการทางสังคมและการเมืองได้ถูกละเลยไป ทำให้การศึกษาขบวนการโต้กลับที่เกิดขึ้นภายหลังถูกทำให้เหลือเพียงแค่การมองประเด็นการเคลื่อนไหวพลีภัยเล็กน้อย ภายใต้วงระยะเวลาที่จำกัดสั้น ๆ ซึ่งทำให้ง่ายต่อการจัดประเภทว่าขบวนการโต้กลับ ก็คือขบวนการหนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อต่อต้านขบวนการที่เกิดขึ้นก่อนหน้าขบวนการนั้น ๆ

อย่างไรก็ตาม บทความชิ้นนี้ได้พยายามสร้างข้อถกเถียงให้เห็นว่าเราควรหันกลับไปสู่การศึกษาขบวนการโต้กลับแบบดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญกับเป้าหมายในการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในกรณีความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นใน “ระยะเปลี่ยนผ่าน” ของสังคมไทยในปัจจุบันที่ขบวนการมวลชนเสื้อเหลืองซึ่งเป็นขบวนการอนุรักษ์นิยมใหม่ที่มีลักษณะปฏิบัติประชาธิปไตย ควรถูกมองว่าเป็นขบวนการโต้กลับของขบวนการมวลชนเสื้อแดงที่ต้องการผลักดันสังคมให้เกิดการเปลี่ยนเป็นประชาธิปไตยแบบสากลมากขึ้น โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติจากการสำรวจความคิดเห็นผู้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวของกลุ่มมวลชนเสื้อแดงและกลุ่มมวลชนเสื้อเหลือง ที่แสดงให้เห็นว่าแท้จริงแล้วการเคลื่อนไหวดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นจากอารมณ์ความรู้สึกขัดแย้งหรือต่อต้านที่พวกเขามีต่อกันและกันโดยตรง หากแต่เกิดขึ้นจากมุมมองที่มีความแตกต่างกันในเรื่องการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่ฝ่ายหนึ่งของประชาธิปไตยแบบสากล ขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งชูธงขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี

เชิงอรรถท้ายบท

- 1 ผู้สนใจสามารถดูรายละเอียดตัวแปรต่างๆ ที่ใช้ในการวิเคราะห์ทางสถิติ ดังที่ปรากฏอยู่ในตารางที่ 1-3 ของบทความชิ้นนี้ได้จาก เอกพลณัฐ (2556ก: 688-699)
- 2 จากการวิเคราะห์สหสัมพันธ์เพียร์สัน พบว่า ผู้ที่เข้าร่วมเคลื่อนไหวกับกลุ่ม พรม. มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 กับการระบุว่ามิ้งจุ่มงหมายอยู่กับการปกป้องสถาบันพระมหากษัตริย์ ($r = 0.078$) มีความสัมพันธ์ทางลบอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 กับการระบุว่ามิ้งจุ่มงหมายเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง ($r = -0.076$) และมีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01 กับการระบุจุ่มงหมายว่าสร้างความเป็นหนึ่งเดียว ($r = 0.096$) ดังนั้น กลุ่ม พรม. จึงสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวด้วยแนวคิดแบบอนุรักษนิยมใหม่ (neoconservative) ที่มุ่งรักษาอำนาจแบบจารีตดั้งเดิมด้วยการปกป้องสถาบันกษัตริย์และการฟื้นคืนระเบียบในสังคม โดยที่พวกเขามองว่าการเคลื่อนไหวของเขานั้นไม่ใช่การทำเพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- เก่งกิจ กิติเรียงลาภ และเควิน อิววิสัน. 2552. “บทวิพากษ์ ‘การเมืองภาคประชาชน’ ในประเทศไทย: ข้อจำกัดของแนววิเคราะห์และยุทธศาสตร์การเมืองแบบ ‘ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่’,” *ฟ้าเดียวกัน* 7, 2 (เมษายน-มิถุนายน): 120-155.
- อุเชนทร์ เชียงเสน. 2554. “กำเนิด ‘เสื้อแดง’ ในฐานะขบวนการได้กลับ,” *ฟ้าเดียวกัน* 9, 3 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 122-154.
- เอกพลณัฐ ญัฐพัถนันท์. 2555. “รัฐศาสตร์กับแนวทางการศึกษาที่เหมาะสม,” *วารสารการเมืองการปกครอง* 2, 1 (กันยายน 2554-กุมภาพันธ์): 162-182.
- เอกพลณัฐ ญัฐพัถนันท์. 2556ก. *ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ขบวนการและขบวนการได้กลับ: กรณีศึกษาการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มคนเสื้อแดง ตั้งแต่ปี 2549-2553*. ปริญญารัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกพลณัฐ ญัฐพัถนันท์. 2556ข. “ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ขบวนการและขบวนการใต้กลับ: งานวิชาการตามจารีตการศึกษาแบบขบวนการทางสังคมและการเมืองในระดับสากล (บทสำรวจเบื้องต้น).” *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร* 9, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 7-60.

เอกพลณัฐ ญัฐพัถนันท์. 2556ค. “พลวัตภายในแนวการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคม,” *วารสารสังคมศาสตร์* 43, 1 (มกราคม-มิถุนายน): 181-204.

เอกพลณัฐ ญัฐพัถนันท์. 2557. “ขบวนการมวลชนเสื้อแดงกับการปฏิวัติทางสังคมที่ไม่ถึงจุดสิ้นสุด,” *วารสารวิจัยสังคม* 37, 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม): 45-88.

ภาษาอังกฤษ

Ammar Siamwalla and Somchai Jitsuchon. 2012. “The Socio-Economic Bases of the Red/Yellow Divide: A Statistical Analysis”. In Michael J. Montesano, Pavin Chachavalpongpun and Aekapol Chongvilaivun (eds.), *Bangkok May 2010: Perspectives on a Divided Thailand*, pp. 64-71. Chiang Mai: Silkworm Books.

Andrews, Kenneth T. 2002. “Movement-Counter movement Dynamics and the Emergence of New Institutions: The Case of ‘White Flight’ Schools in Mississippi,” *Social Forces* 80, 3 (March): 911-936.

Cox, Robert W. 1996. “Gramsci, hegemony, and international relations: an essay in method (1983)”. In Robert W. Cox and Timothy J. Sinclair (eds.), *Approaches to World Order*, pp. 124-143. Cambridge: Cambridge University Press.

Cox, Robert W. 2000. “Political Economy and World Order: Problems of Power and Knowledge at the Turn of the Millennium”. In Richard Stabbs and Geoffrey R. D. Underhill (eds.), *Political Economy and the Changing Global Order*, Chapter 1. Oxford: Oxford University Press.

Cox, Robert W. 1981. “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory,” *Millennium: Journal of International Studies* 10, 2 (Summer): 126-155.

- Cox, Robert W. 1987. *Production, Power, and World Order: Social Forces in the Making of History*. New York: Columbia University Press.
- Gale, Richard P. 1986. "Social Movements and the State: The Environmental Movement, Countermovement, and Government Agencies," *Sociological Perspectives* 29, 2 (April): 202-240.
- Goodwin, Jeff and James M. Jasper. 2003. *The social movement reader: cases and concepts*. UK: Blackwell Publishings.
- Harvey, David. 2007. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: Oxford University Press.
- Lo, Clarence Y. H. 1982. "Countermovements and Conservative Movements in Contemporary U.S.," *Annual Review of Sociology* 8: 107-134.
- McAdam, Doug, Sidney Tarrow and Charles Tilly. 2001. *Dynamics of Contention*. Cambridge: Cambridge University Press.
- McCargo, Duncan. 2005. "Network monarchy and legitimacy crises in Thailand," *The Pacific Review* 18, 4 (December): 499-519.
- McCargo, Duncan. 2012. "Two Cheer for Rally Politics". In Michael J. Montesano, Pavin Chavalpongpon and Aekapol Chongvilaivan (eds.), *Bangkok May 2010: Perspectives on a Divided Thailand*, pp. 190-198. Chiang Mai: Silkworm Books.
- Meyer, David S. and Suzanne Staggenborg. 1996. "Movements, Countermovements, and the Structure of Political Opportunity," *American Journal of Sociology* 101, 6 (May): 1628-1660.
- Mottl, Tahi L. 1980. "The Analysis of Countermovements," *Social Problems* 27, 5 (June): 620-635.
- Pichardo, Nelson A. 1995. "The Power Elite and Elite-Driven Countermovements: The Associated Farmers of California during the 1930s," *Sociological Forums* 10, 1 (March): 21-49.
- Prapart Pintobtang. 2011. *What Makes Thai Villagers "Grass Tip" Uprising after the September 19, 2006 Coup?* Chiba: IDE-JETRO.

Tilly, Charles. 1964. *The Vendée*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Zald, Mayer N. and Bert Useem. 2009 [1987]. "Movement and Countermovement Interaction: Mobilization, Tactics, and State Involvement". In Mayer N. Zald and John D. McCarthy (eds.), *Social Movements in an Organizational Society*, 5th printing, pp. 247-272. New Brunswick, NJ: Transaction Publisher.

Zald, Mayer N. 1979. Macro Issues in Theory of Social Movements: SMO Interaction, The Role of Counter-movements and Cross-National Determinants of Social Movement Sectors. Working Paper No. 204. Ann Arbor, MI: Center for Research of Social Organization, University of Michigan.

Zald, Mayer N. and Bert Useem. 1982. Movement and Countermovement: Loosely Coupled Conflict. Working Paper No. 276. Ann Arbor, MI: Center for Research of Social Organization, University of Michigan.